

Cyfarfod

PWYLLGOR IAITH

Dyddiad ac Amser

2.00 y.h., DYDD IAU, 13EG HYDREF, 2016

Lleoliad

**Siambr Dafydd Orwig,
Swyddfeydd y Cyngor, Caernarfon, Gwynedd. LL55 1SH**

Pwynt Cyswllt

Ann Roberts

01286 679780

annelizabethroberts@gwynedd.llyw.cymru

(Dosbarthwyd Dydd Mercher, 5 Hydref 2016)

PWYLLGOR IAITH

AELODAETH (15)

Plaid Cymru (8)

Y Cynghorwyr

Craig ab Iago
Alan Jones Evans
Charles Wyn Jones
John Wyn Williams

Elwyn Edwards
Gweno Glyn
R. Hefin Williams
Gareth Wyn Griffith

Annibynnol (4)

Y Cynghorwyr

Thomas G. Ellis
Eirwyn Williams

Eric M. Jones
Elfed Williams

Llais Gwynedd (3)

Y Cynghorwyr

Alwyn Gruffydd

Owain Williams

Llafur (1)

Y Cynghorwyr Sion W. Jones

Aelodau Ex-officio

Cadeirydd ac Is-Gadeirydd y Cyngor

Aelod arall a wahoddir

Y Cynghorydd Dyfrig Siencyn, Aelod Cabinet – Y Gymraeg

R H A G L E N

1. YMDDIHEURIADAU

Derbyn unrhyw ymddiheuriadau am absenoldeb

2. DATGAN BUDDIANT PERSONOL

Derbyn unrhyw ddatganiad o fuddiant personol

3. MATERION BRYS

Nodi unrhyw eitemau sy'n fater brys ym marn y Cadeirydd fel y gellir eu hystyried

4. COFNODION

5 - 8

Bydd y Cadeirydd yn cynnig y dylid llofnodi cofnodion y cyfarfod blaenorol o'r pwyllgor hwn a gynhaliwyd ar y 5ed o Orffennaf 2016 fel rhai cywir

5. ADRODDIAD YR AELOD CABINET - Y GYMRAEG

Cyflwyno adroddiad yr Aelod Cabinet - y Gymraeg

6. YMGYNGHORIAD AR STRATEGAETH Y GYMRAEG

9 - 43

I gyflwyno adroddiad ac ymateb drafft yr Aelod Cabinet

7. CYNLLUN STRATEGOL Y GYMRAEG MEWN ADDYSG - DRAFFT

Adroddiad llafar gan y Swyddog Addysg Ardal Gwynedd

8. DIWEDDARIAD AR WEITHREDIAD Y SAFONAU IAITH

44 - 45

Adroddiad y Swyddog Datblygu Iaith Gweithle yn diweddarau'r aelodau ar weithrediad y Safonau Iaith

9. CWYNIION IAITH

46

Cyflwyno adroddiad y Swyddog Datblygu Iaith

PWYLLGOR IAITH, 05.07.16

Yn bresennol: Y Cyngorydd Eirwyn Williams (Cadeirydd)
Y Cyngorydd Charles Jones (Is-gadeirydd)

Y Cyngorwyr: Elwyn Edwards, Alan Jones Evans, Gweno Glyn, Alwyn Gruffydd, Charles W. Jones, Eirwyn Williams, Elfed Williams, Hefin Williams, a John Wyn Williams

Hefyd yn bresennol: Y Cyngorydd Dyfrig Siencyn (Aelod Cabinet – Y Gymraeg).

Swyddogion: Arwel Ellis Jones (Uwch Reolwr – Democratiaeth a Chyflawni), Gwenllian Williams (Swyddog Datblygu Iaith), Hawis Jones, Rheolwr Cynllunio Strategol, Perfformiad a Phrosiectau, Debbie Anne Jones, Swyddog Hyrwyddo'r Iaith Gymraeg ac Ann Roberts (Swyddog Cefnogi Aelodau).

Ymddiheuriadau: Y Cyngorydd Tom Ellis, Eric M. Jones ac Owain Williams.

1. ETHOL CADEIRYDD

PENDERFYNWYD ethol y Cyngorydd Eirwyn Williams yn gadeirydd y pwyllgor hwn am 2016/17.

2. ETHOL IS-GADEIRYDD

PENDERFYNWYD ethol y Cyngorydd Charles Jones yn is-gadeirydd y pwyllgor hwn am 2016/17.

3. DATGAN BUDDIANT PERSONOL

Ni dderbyniwyd datganiad o fuddiant personol gan unrhyw aelod oedd yn bresennol.

4. COFNODION

Llofnododd y Cadeirydd gofnodion y cyfarfod blaenorol o'r pwyllgor hwn a gynhaliwyd ar 21 Ebrill 2016 fel rhai cywir.

Mewn ymholiad am enw traeth lleol, cadarnhaodd y Swyddog Datblygu Iaith ei bod wedi derbyn ateb gan ddau allan o bum cyngor tref/cymuned leol yn nodi bod y ddau enw yn cael ei ddefnyddio - Traeth Greigddu a Black Rocks. Y Swyddog Datblygu Iaith i fynd yn ôl at y tri chyngor cymuned arall i gael ymateb er cael tystiolaeth i Ordans.

Cyfeiriwyd at fap Saesneg a gyflwynwyd i'r Pwyllgor Cynllunio ddydd Llun, 4 Gorffennaf a chytnwyd i drafod y mater efo'r Adran Cynllunio.

5. ADRODDIAD YR AELOD CABINET – Y GYMRAEG

Croesawyd Debbie Anne Jones yn ôl i'r gwaith yn dilyn cyfnod mamolaeth.

Cyflwynwyd – adroddiad llafar yr Aelod Cabinet – Y Gymraeg, yn manylu ar ddatblygiadau diweddar o fewn y maes, gan gynnwys y canlynol:-

- Awdit iaith a'r cynllun gweithredu. Hyrwyddo'r iaith drwy ein hadnodd gwerthfawr, sef y staff.
- Cyfarfod efo cynghorau cyfagos i drafod sut i ymateb i ofynion Safonau Iaith i ddod
- Cynhadledd Prifysgol Bangor a'u gwaith ymchwil oedd yn cynnig tystiolaeth. Angen mwy o gydweithio.
- Cyfarfod Prifysgol Aberystwyth. Adroddwyd bod y Brifysgol yn chwilio am feysydd ymchwil yn y maes tai, symudiad pobl ac eraill.
- Canolfan Iaith Bangor yn agor diwedd yr haf.
- Cyfarfod i'w drefnu efo gweision sifil Llywodraeth Cymru i drafod Hunaniaith Cyngor Gwynedd

PENDERFYNWYD nodi cynnwys yr adroddiad.

6. CWYNIION IAITH

Cyflwynwyd - adroddiad y Swyddog Datblygu Iaith yn manylu ar y cwynion iaith ddiweddaraf i law a'r ymatebion.

Codwyd cwyn am dystysgrifau gwersi nofio uniaith Saesneg yn unig a gyflwynir i blant gan y Ganolfan Hamdden ym Mhwllheli.

Adroddodd aelod ei bod wedi rhoi cwyn ymlaen bythefnos yn ôl am arwydd gyda Chymraeg gwallus arno. Nid oedd y Swyddog Datblygu Iaith wedi derbyn y gwyn hyd yn hyn.

Adroddwyd bod yr awdit iaith yn dangos yr angen i dargedu meysydd penodol fel arwyddion a hamdden.

PENDERFYNWYD nodi cynnwys yr adroddiad.

7. ADRODDIAD BLYNYDDOL I'R COMISIYNYDD IAITH

Cyflwynwyd - adroddiad y Swyddog Datblygu Iaith i'r Comisiynydd Iaith yn adrodd yn erbyn y safonau iaith a ddaeth i rym ar 31 o Fawrth 2016.

Nodwyd mai isafswm ydi'r safonau iaith ac mai uchelgais Cyngor Gwynedd ydi cyrraedd lefelau uwch.

PENDERFYNWYD nodi cynnwys yr adroddiad.

8. AWDIT IAITH – CANLYNIADAU IAITH A CHYNLLUN GWEITHREDU

Cyflwynwyd - adroddiad y Swyddog Datblygu Iaith gan yr Uwch Reolwr - Democratiaeth a Chyflawni. Manylwyd ar sut aethpwyd ati i gynnal yr awdit a'r canlyniadau o'r gwaith hynny a wnaeth arwain at y camau gweithredu pellach. Adroddwyd bod yna fwch yn rhai elfennau gwasanaeth oedd yn rhwystro rhag gallu cynnig gwasanaeth Cymraeg cyflawn, er enghraifft, systemau ddim ar gael yn y Gymraeg. Er hynny, adroddwyd y byddir yn cyfathrebu efo cyrff eraill i roi pwysau arnynt i gynnig gwasanaeth yn Gymraeg.

Darganfu'r 'ymarferiad siopwr cudd' bod y patrwm iaith yng nghlybiau ieuencid yn siomedig iawn gyda'r angen i arfogi staff i fod yn fwy hyderus i ddefnyddio'r Gymraeg bob tro.

Adroddwyd nad oedd y Cyngor wedi paratoi esboniad o beth yn union mae Polisi Iaith yn golygu wrth ddefnyddio'r iaith. O ganlyniad, crëwyd canllawiau newydd yn ddiweddar sy'n cynnwys cyfeiriad at gymorth. Cyfeiriwyd at yr angen i gytundebau efo cwmnïau allanol gynnwys amodau sy'n manylu beth yn union oedd ei angen, er enghraifft gosod arwyddion Cymraeg, a bod angen swyddog Cymraeg ar y safle.

Nodwyd bod recriwtio yn rhai meysydd yn anodd a bod trefniadau ar y gweill i drafod y mater fesul Pennaeth Gwasanaeth, yn sgil penderfyniadau blaenorol gan y Pwyllgor hwn.

Cytunwyd bod angen newid ymddygiad staff a rheolwyr ac y gellir dylanwadu drwy'r Tîm Cyfathrebu Mewnol. Nodwyd bod y geiriad 'Cychwynnuch y sgwrs yn y Gymraeg bob tro' yn bwysig iawn i newid ymddygiad staff a rheolwyr.

Awgrymodd aelod y byddai gofyn i benaethiaid ysgolion am adborth ar y Siarter Iaith yn werthfawr iawn. Nodwyd pryder yr aelod bod gwaith papur efo'r Siarter Iaith yn mynd yn fyrddwn ar yr ysgolion. Mewn ymateb i bryder yr aelod, adroddodd yr Uwch Reolwr - Democratiaeth a Chyflawni bod Cyngor Gwynedd wedi arbrofi ers dwy flynedd ar y Siarter Iaith ac yn awr yn edrych beth sydd yn ymarfer da.

Eglurodd y Swyddog Datblygu Iaith bod y Cyngor yn y broses o ddatblygu gwe iaith ar gyfer y swyddfa sydd yn cynnwys wyth cwestiwn syml ar ddefnydd iaith, agwedd a hyder staff. Bydd y Swyddog Datblygu Iaith yn cael clywed gan y swyddogion eu hunain yn hytrach na rheolwyr efo'r we iaith, gan mai barn rheolwyr yn unig sydd ei dderbyn o'r awdit iaith. Y bwriad ydyw defnyddio hwnnw ar gyfer ymyrraeth targedu adrannau sydd angen sylw.

Gwnaed y sylw mai anogaeth sydd angen ar staff a chyfeiriwyd at y gwaith anhygoel wnaed gan Dîm Peldroed Cymru yn ddiweddar ac y gall Cyngor Gwynedd wneud gwaith tebyg. Nodwyd bod dau swyddog cymunedol Hunaniaith wedi bod at Glybiau Ieuencid yn cyflwyno hanes Cymru.

PENDERFYNWYD nodi cynnwys yr adroddiad.

9. YMCHWILIAD IAITH – GWELEDEDD Y GYMRAEG YNG NGWYNEDD

Cyflwynwyd – adroddiad y Rheolwr Cynllunio Strategol, Perfformiad a Phrosiectau yn rhoi diweddiad ar waith yr ymchwiliad hyd yma. Adroddwyd bod cynnydd da gyda'r gwaith ac anelir i adrodd i'r Pwyllgor Iaith ym mis Ionawr 2017.

PENDERFYNWYD nodi cynnwys yr adroddiad.

10. ADRODDIAD Y GWEITHGOR AR YR IAITH GYMRAEG A LLYWODRAETH LEOL

Cyflwynwyd - adroddiad a gyhoeddwyd gan y Gweithgor ar yr Iaith Gymraeg a Llywodraeth Leol, Mehefin 2016 gan y Swyddog Datblygu Iaith. Nodwyd bod yr adroddiad yn gadarnhaol iawn i Wynedd ac yn cynnig 14 o argymhellion. Adroddwyd bod Cyngor Gwynedd yn barod yn ymateb i'r rhan fwyaf o'r argymhellion hyn. Nodwyd bod un o'r argymhellion yn berthnasol iawn i Wynedd, sef "Dylai Awdurdodau Lleol, gan gynnwys yn eu swyddogaeth fel Awdurdodau Addysg Leol, fod dan ddyletswydd statudol i gynllunio gweithlu o safbwynt sgiliau ieithyddol, a lle bo angen, i baratoi hyfforddiant addas i gwrdd â'r anghenion hynny."

PENDERFYNWYD nodi cynnwys yr adroddiad ac anfon y sylw canlynol at y Gweinidog Gwasanaethau Cyhoeddus yn nodi bod y Pwyllgor yn croesawu'r adroddiad sydd yn symud i'r cyfeiriad iawn ac yn edrych ymlaen at y camau nesaf.

11. RHAGLEN WAITH Y PWYLLGOR IAITH AR GYFER 2016-17

Cyflwynwyd - adroddiad yr Uwch Reolwr – Democratiaeth a Chyflawni ar raglen waith y Pwyllgor am y flwyddyn i ddod.

Awgrymodd aelod bod angen datganiad gan y Cyngor ar ddatblygiad y Cynllun Iaith. Adroddwyd y byddir yn cyflwyno Cynllun Strategol newydd ym mis Mawrth 2017 gyda datganiad o fwriad i'w gyflwyno i staff cyn hynny. Adroddwyd bod ystyriaeth yn cael ei roi i gryfhau cyfarfodydd y Cyngor llawn a chynnwys trafodaeth datganiad 'cyflwr y genedl' ar gynlluniau o bwys. Byddai modd cynnwys materion fel yr awdit iaith yn hynny.

PENDERFYNWYD nodi cynnwys yr adroddiad.

Diolchwyd i bawb am eu cyfraniad i'r Pwyllgor Iaith a phob lwc i Gymru yfory.

Dechreuodd y cyfarfod am 10.00am a daeth i ben am 11.35am.

Eitem 6

CYFARFOD:	PWYLLGOR IAITH
DYDDIAD:	13 HYDREF 2016
TEITL:	YMATEB Y CYNGOR I'R DDOGFEN YMGYNGHORI: MILIWN O SIARADWYR ERBYN 2050
AWDUR:	DIRPRWY ARWEINYDD Y CYNGOR
PWRPAS YR ADRODDIAD	<p>Mae'r Pwyllgor Iaith yn meddu ar ddyletswydd i gyflawni'r rôl ymgynghorol ar strategaethau hyrwyddo'r iaith o fewn y sir.</p> <p>Pwrpas yr adroddiad yw ceisio barn yr aelodau ar y ddogfen ymgynghori : Miliwn o siaradwyr erbyn 2050, gan dderbyn unrhyw sylwadau ychwanegol ar fy ymateb drafft i'r ddogfen ymgynghori ar ran Cyngor Gwynedd.</p>

1. CEFNDIR

1.1 Mae'r Pwyllgor Iaith yn meddu ar ddyletswydd i gyflawni'r rôl ymgynghorol ar strategaethau hyrwyddo'r iaith o fewn y sir.

2. DOGFEN YMGYNGHORI: MILIWN O SIARADWYR ERBYN 2050

2.1 Ar 1 Awst 2016, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ddogfen ymgynghori: *Ymgynghoriad ar strategaeth ddrafft Llywodraeth Cymru: miliwn o siaradwyr erbyn 2050*. Mae'r cyfnod ymgynghori yn ymestyn hyd at 31 Hydref 2016.

2.2 Mae'r ddogfen ymgynghori yn adlewyrchu gweledigaeth hirdymor Llywodraeth Cymru ar gyfer y Gymraeg, gan fanylu erbyn y flwyddyn 2050 y bydd: *'yr iaith Gymraeg yn ffynnu, gyda nifer y siaradwyr wedi cynyddu i filiwn. Mae'n naturiol ei defnyddio ym mhob agwedd ar fywyd, ac ymhlith y rheini nad ydynt yn ei siarad mae yna ewyllys da tuag ati a gwerthfawrogiad o'i chyfraniad diwylliannol ac economaidd.*

2.3 Er mwyn gwireddu nod y strategaeth o ddyblu nifer y siaradwyr Cymraeg erbyn canol y ganrif, mae Llywodraeth Cymru wedi adnabod 6 maes gweithredu allweddol:

1. Cynllunio a pholisi iaith
2. Normaleiddio
3. Addysg

4. Pobl
5. Cefnogi
6. Hawliau

Ceir copi o'r ddogfen ymgynghori yn Atodiad 1.

3. FY YMATEB DRAFFT I'R DDOGFEN YMGYNGHORI AR RAN CYNGOR GWYNEDD

- 3.1 Fel Dirprwy Arweinydd y Cyngor sydd â chyfrifoldeb am y Gymraeg, rwyf wedi llunio ymateb drafft i'r ddogfen ymgynghori ar ran y Cyngor. Gweler copi o'r ymateb drafft yn Atodiad 2.
- 3.2 Rwyf yn awyddus i ganfod barn aelodau'r Pwyllgor Iaith ar y ddogfen ymgynghori, ac yn yr un modd, yn awyddus i dderbyn unrhyw sylwadau ychwanegol i'w cynnwys fel rhan o ymateb y Cyngor i'r ddogfen ymgynghori.
- 3.3 Yn dilyn derbyn sylwadau aelodau'r Pwyllgor Iaith, byddaf yn diwygio'r ymateb, ac yn dilyn hynny, caiff fy ymateb drafft ei gyflwyno gerbron y Tim Arweinyddiaeth ar 18 Hydref 2016, cyn ei anfon ymlaen i Lywodraeth Cymru.

4. ARGYMHELLION

Gofynnir i'r aelodau:

- drafod cynnwys y ddogfen ymgynghori: Miliwn o siaradwyr erbyn 2050
- gyflwyno unrhyw sylwadau ychwanegol i'w cynnwys fel rhan o fy ymateb i'r ddogfen ymgynghori ar ran Cyngor Gwynedd.

Uned y Gymraeg
Is-Adran y Gymraeg
Addysg a Gwasanaethau Cyhoeddus
Llywodraeth Cymru
Parc Cathays
Caerdydd CF10 3NQ

UnedlaithGymraegWelshLanguageUnit@cymru.gsi.gov.uk

27 Medi 2016

Annwyl Syr / Madam,

Mae Cyngor Gwynedd yn gwerthfawrogi ac yn diolch am y cyfle i gyflwyno'r sylwadau canlynol ar y ddogfen ymgynghori ' Miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050'. Cyflwynir y sylwadau hyn mewn ysbryd cadarnhaol, gyda'r gobaith y byddent o gymorth i Uned y Gymraeg wrth fynd ati i lunio'r ddogfen derfynol.

Sylwadau Cyffredinol

Croesewir y ffaith mai bwriad y strategaeth hon yw cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg; a chredir fod gosod uchelgais ar gyfer y strategaeth yn hollbwysig. Serch hynny, mae gosod uchelgais, sef targed o filiwn o siaradwyr erbyn 2050, yn nod cyffredinol iawn sydd wedi ei leoli mor bell yn y dyfodol, fel y byddai'n gwbl amherthnasol, ac na fyddai neb yn atebol amdano. Nid oes ychwaith gerrig milltir ar gyfer asesu cynnydd a thwf dros gyfnod mor faith.

Gwyddwn eisoes, gan y Swyddfa Ystadegol Gwladol ar sail symudedd poblogaeth bresennol - ymhen 70 mlynedd y bydd yna fwy o fewnfudwyr na Chymry yn byw yng Nghymru, a chwestynir felly arwyddocâd y miliwn, yng nghyd-destun cyfanswm poblogaeth tebygol Cymru erbyn 2050. Mewn geiriau eraill, os ceir miliwn o siaradwyr Cymraeg beth fydd y ffigwr a'r canran cyfatebol fydd ddim yn gallu siarad Cymraeg? Rhaid cysoni ac ystyried hefyd gwerth cyfri'r holl 'siaradwyr' Cymraeg os ydynt yn bodoli mewn cymunedau rhithwir a gwagle ar draws y byd.

Mae'r strategaeth yma'n wahanol i *laith Fyw: laith Byw* gan ei bod yn rhoi llawer mwy o bwyslais ar addysg, a thwf addysg Gymraeg, fel y prif gyfrwng i wireddu'r uchelgais. Canlyniad hyn yw y gellir ystyried y ddogfen fel strategaeth addysg ar gyfer y de ddwyrain yn unig. Mae'r newid pwyslais yma hefyd yn dibrisio cyfraniad allweddol ardaloedd daearyddol sydd yn gadarnleoedd traddodiadol i'r iaith – ardaloedd y rhoddwyd ffocws a chydabyddiaeth iddynt am eu cyfraniad i gynnal y nifer siaradwyr hyd yma yn *laith Fyw; laith Byw*. Yn sicr, mae twf addysg Gymraeg yn *un* cyfrwng i wireddu'r uchelgais, ond mae risg sylweddol i ganolbwyntio'n ormodol ar gynyddu *niferoedd*, heb bwysoli hynny gyda'r **nifer** sydd yn *defnyddio'r* Gymraeg bob dydd ac ardaloedd lle mae **dwysedd** siaradwyr Cymraeg yn golygu mai dyma yw priod iaith mwyafrif o drigolion y gymuned, a'r iaith yn ei thro yn rhan o wead y cymunedau hynny. Yn ddiau, mae angen i ymyriadau cynllunio ieithyddol hefyd ffocysu ar ardaloedd sy'n parhau'n gadarnleoedd i'r Gymraeg megis cymunedau yng Ngwynedd a Môn ac Uwch Aled yng Nghonwy, er mwyn cynnal iechyd ieithyddol cymunedau ac atal dyfodiad patrwm o ddirywiad ieithyddol sydd eisoes ar waith mewn nifer eang o ardaloedd ledled Cymru.

Ar wahân i'r newid pwyslais yma tuag at addysg, y mae'r strategaeth hon yn gyffredinol yn adlewyrchu yr hyn sydd eisoes yn digwydd yng Nghymru yn y maes cynllunio ieithyddol, gan adlewyrchu rhai o'r meysydd traddodiadol hynny y gweithredir ynddynt eisoes.

Y mae'r ddogfen hefyd yn adlewyrchu'r meysydd sydd gan yr Adran Addysg a Gwasanaethau Cyhoeddus yn y Llywodraeth gyfrifoldeb uniongyrchol amdanynt. Dengys hyn nad yw'r strategaeth yn sicrhau fod y Gymraeg a chyfrifoldeb am hyrwyddo'r iaith a gwireddu'r uchelgais wedi ei brifffrydio drwy holl ystod gwaith ac adrannau'r Llywodraeth ei hun, meysydd megis: busnes a'r economi, diwylliant a chwaraeon, iechyd a gofal cymdeithasol, tai ac adfywio, pobl a chymunedau, a chynllunio. Heb gyflysu'r meysydd creiddiol hyn beth sydd yma yw strategaeth addysg fel peirianwaith creu miliwn o siaradwyr Cymraeg heb gyd-berthynas a chatalyddion allweddol sy'n cyfrannu at hynny, megis cyfleoedd cyflogaeth mewn swyddi lle mae angen sgiliau Cymraeg a dwyieithog, tai ayyb.

Ar wahân i uchelgais y strategaeth, digon amwys yw'r disgwyliadau a nodir, ac mae prinder manylu ar ddulliau o fesur effaith a chynnydd yn erbyn gofynion a gweledigaeth y strategaeth yn gwneud y dasg o sicrhau y caiff yr uchelgais ei wireddu yn anodd iawn. O ystyried mai ymgynghoriad ar sut i gyflawni'r uchelgais yw'r ddogfen, un o wendidau sylfaenol y strategaeth yw diffyg gwybodaeth ac ymrwymiad cadarn sydd yn egluro'r 'sut' hwnnw. Yn wir, gellir dadlau fod peidio cynnwys cerrig milltir tymor byr a chanol yn wendid sylweddol o ystyried y targedau uchelgeisiol tymor hir a nodir yn y strategaeth. Mae'n allweddol felly i gynnwys gofynion a mesurau cadarn ynghlwm ag unrhyw gynllun gweithredu a lunir i gyd-fynd gyda'r strategaeth yma, er mwyn sicrhau y gwireddir y weledigaeth. Er hyn, y mae'r hyn sydd ei wir angen i gyflawni'r uchelgais o filiwn o siaradwyr erbyn 2050 yn ddim llai na chwyldro!

Ar hyn o bryd nid oes unrhyw seiliau rhagamcanion cynllunio niferoedd yn y Strategaeth sy'n arwain at gasglu bod y targed o filiwn o siaradwyr Cymraeg yn un dilys na chyraeddadwy. Ymhellach, yng ngolueni canfyddiadau ieithyddol Cyfrifiad 2011, lle gwelwyd lleihau yn y niferoedd a chanrannau o siaradwyr Cymraeg, a methu cyflawni nifer o'r targedau yn iaith Pawb; teg gofyn beth yw'r seiliau dros osod targed mor uchelgeisiol i'r dyfodol?

Maes datblygu 1: Cynllunio a pholisi iaith

Cydnabyddir fod prif-ffrydio'n hollbwysig, ac yn allweddol o safbwynt hyrwyddo'r Gymraeg, gan ei fod yn ddull hynod o effeithiol o wreiddio cynllunio ieithyddol fel rhan annatod o nifer o gynlluniau, polisiau, a strategaethau; ond cydnabyddir nad dyma'r unig gyfrwng o gynllunio ieithyddol.

Er bod cyfleoedd y gellir manteisio arnynt i ledaenu'r neges am y Gymraeg a manteisio ar weithlu ehangach i hyrwyddo'r iaith, y mae risg amlwg gyda prif-ffrydio hefyd, gan y bydd y Gymraeg yn eilradd i briod waith unrhyw alwedigaeth y prif-ffrydir y Gymraeg iddo; e.e: bydweigiaeth, ymwelwyr iechyd, cynlluniau Dechrau'n Deg a Theuluoedd yn Gyntaf.

Un o'r negeseuon a ddaeth yn gyson o drafodaethau gydag unigolion proffesiynol a chynrychiolwyr cymunedau wrth lunio Strategaeth Iaith Gwynedd 2014-2017 oedd pwysigrwydd y berthynas rhwng yr economi, tai, a'r iaith Gymraeg. Mae gan Lywodraeth Cymru, trwy ei arweiniad polisi yn y maes economaidd, cynllunio a thai, rôl allweddol i'w chwarae wrth hyrwyddo'r Gymraeg a phrif-ffrydio'r iaith i gynlluniau cenedlaethol. Fodd bynnag, dengys rhai o raglenni economaidd mawr y gorffennol, megis Amcan 1 a Chydgyfeiriant na fu'r Llywodraeth ar y pryd yn flaengar yn rhoi lle canolog i'r Gymraeg yn y meysydd hyn. Er mwyn gwireddu'r targed o filiwn o siaradwyr Cymraeg bydd rhaid sicrhau nad yw cyfleoedd tebyg i'r dyfodol yn colli cyfle.

Er mwyn sicrhau llwyddiant prif-ffrydio, mae angen gosod disgwyliadau clir a sicrhau cyfundrefn atebolrwydd gadarn er mwyn sicrhau fod y Gymraeg yn ganolog i bob datblygiad, prosiect a rhaglen.

Nid yw cynnwys cymalau megis 'ystyriaeth i'r Gymraeg', 'dylanwadu ar' yn gosod cyfarwyddyd a gwledigaeth ddigon cadarn i'r strategaeth, gan arwain at ddisgwyliadau amwys, drws agored i bobl beidio rhoi lle canolog i'r Gymraeg, ynghyd â thanseilio'r uchelgais heriol a chadarn o gyrraedd miliwn o siaradwyr erbyn 2050.

Mae parhau i gynnal a chomisiynu ymchwil cynhwysfawr safonol i gynyddu ein dealltwriaeth o'r ffactorau sydd yn dylanwadu ar y Gymraeg yn allweddol, ac mae angen sicrhau buddsoddiad sylweddol yn y maes hwn er sicrhau fod yr ymyraethau a weithredir yn addas i bwrpas.

Maes datblygu 2: Normaleiddio

Croesewir y weledigaeth fod y Gymraeg yn rhan hollol normal o fywyd bob dydd, a bod yna ewyllys da tuag at yr iaith yn ogystal ag ewyllys i ddefnyddio'r iaith. Serch hynny, mae'r camau y bwriedir eu cymryd tuag at wireddu'r weledigaeth yn yr adran hon yn amwys iawn, a gellir dadlau y byddai'r elfennau hynny sydd yn ymwneud â chyrchu a defnyddio gwasanaethau yn Gymraeg yn plethu'n well i faes datblygu 6: Hawliau, gan fod argaeledd gwasanaethau Cymraeg, yr hawl i wasanaethau Cymraeg, a'r defnydd a wneir ohonynt yn mynd law yn llaw. Gellir dadlau hefyd mai thema llorweddol neu nod yw normaleiddio yn hytrach na maes datblygu.

Croesewir y bwriad a'r ymrwymiad i gael gwell dealltwriaeth o'r hyn sy'n dylanwadu ar agweddau a dewisiadau ieithyddol, gan ganolbwyntio i ddechrau ar hunaniaeth ieithyddol a seicoleg defnyddio'r Gymraeg. Cynigir Gwynedd fel sampl perthnasol a difyr gogyfer â'r ymchwil yma.

At hyn, mae cynllunio ieithyddol ar sail tystiolaeth yn hollbwysig yn yr hinsawdd bresennol ble mae gofyn blaenoriaethu ymdrechion ar y pethau hynny fydd yn gwneud gwir wahaniaeth i sefyllfa'r Gymraeg, a'r defnydd o wneir o'r iaith.

Maes datblygu 3: Addysg

Croesewir y bwriad o gryfhau prosesau cynllunio strategol ar gyfer pob cyfnod addysg a hyfforddiant er mwyn sicrhau twf mewn addysg Gymraeg. Serch hynny, dylid cyfeirio at addysg ddwyieithog yn y cyswllt yma hefyd, er mwyn cydnabod gwerth polisi addysg megis Gwynedd sydd a'r nod o '*sicrhau bod holl ddisgyblion y Sir yn meddu ar ddwyieithrwydd cytbwys oed-berthnasol er mwyn eu galluogi i fod yn aelodau cyflawn o'r gymdeithas ddwyieithog y maent yn rhan ohoni.*' Onid dyma, yn wir, ddylai amcan yr adran hon o'r strategaeth fod?

Croesewir hefyd y bwriad o symud i ffwrdd oddi wrth y cysyniad o 'ail-iaith', ac er mwyn gwireddu hynny yn yr ardaloedd a ystyrir yn gadarnleoedd i'r iaith Gymraeg, y mae'n hanfodol sicrhau ymrwymiad i fuddsoddiad sylweddol mewn cynlluniau trochi, a darpariaeth i hwyrddyfodiaid cynradd ac uwchradd. Bydd hynny'n gwbl hanfodol er mwyn cyflawni'r nod o sicrhau cynnydd yn nifer y siaradwyr Cymraeg, gan sicrhau nad yw'r ddarpariaeth bresennol yn cael ei wanychu gan fewnlifiad, sydd yn ôl y Swyddfa Ystadegol Gwladol yn mynd i gynyddu dros oes y Strategaeth hon a thu hwnt.

O safbwynt datblygu Cwricwlwm newydd i Gymru, a gwreiddio rhai o hanfodion y Siarter Iaith yn gadarn yn y Cwricwlwm hwnnw, y mae'n allweddol sicrhau fod ymwybyddiaeth iaith ar gyfer pob cyfnod addysg yn dod yn rhan greiddiol o'r cwricwlwm newydd. Digwydd hynny orau drwy gyfrwng y Fframwaith Llythrennedd; dinasyddiaeth byd eang; ABCh; neu'r fagloraeth Gymreig.

Gwyddys nad yw sicrhau darpariaeth Gymraeg a dwyieithog ynddo'i hun yn mynd i arwain at y twf angenrheidiol yn y niferoedd sydd yn dilyn cyrsiau drwy gyfrwng y Gymraeg. O ganlyniad, bydd angen cynllun cynhwysfawr i gymhell dysgwyr i ddilyn cyrsiau drwy gyfrwng y Gymraeg ac yn ddwyieithog; yn arbennig yn Addysg Bellach ac Addysg Uwch, cyffelyb i'r bwrsariaethau a gynigir gan y Coleg Gymraeg Cenedlaethol a rhai Prifysgolion, er sicrhau dilyniant ieithyddol priodol drwy holl ystod y gyfundrefn addysg a hyfforddiant.

Byddai hyn yn fodd o wyrdroi'r tuedd o gwmp sylweddol yn y niferoedd sydd yn dilyn cyrsiau drwy gyfrwng y Gymraeg a dwyieithog rhwng pob cyfnod allweddol, ac ymlaen i addysg bellach ac uwch. Teimlir fod angen sicrhau fod addysg bellach ac uwch yn cael eu cynnwys fel rhan allweddol o'r ymrwymadau a wneir yn yr adran hon. Mae argaeledd cyrsiau galwedigaethol cyfrwng Gymraeg a dwyieithog yn allweddol i normaleiddio'r Gymraeg a sicrhau llwybr naturiol Gymraeg a dwyieithog o addysg i waith. Dylid cysylltu hyn hefyd â byd gwaith, hyfforddiant, prentisiaethau a chyflogadwyaeth er mwyn cynllunio cadwyn dilyniant ieithyddol o addysg statudol i fyd gwaith fydd wedyn yn gallu dylanwadu fwyfwy ar iaith oedolion, a fydd maes o law yn rieni newydd. Yn y cyd-destun yma mae amwysedd ynglŷn â sut bydd Llywodraeth Cymru'n mynd ati i wireddu eu hamcan i wella cyfraddau dilyniant, yn arbennig yng nghyd-destun y canlynol: *'Datblygu cyfleoedd arloesol er mwyn galluogi dysgwyr i fod yn hyderus i ddefnyddio'r Gymraeg yn y gweithle, yn gymdeithasol ac o fewn y teulu.'*

Mae angen cynnwys targedau ac amserlen fanwl i wireddu hyn, os yw Llywodraeth Cymru o ddifrif ynglŷn â chyflawni'r uchelgais o filiwn o siaradwyr erbyn 2050. O safbwynt dulliau i fesur effaith hynny, awgrymir y mesurau canlynol fel man cychwyn:

- Nifer ysgolion cyfrwng Gymraeg a dwyieithog
- Nifer a % dysgwyr sydd yn derbyn addysg cyfrwng Gymraeg a dwyieithog
- Nifer a % dysgwyr BI2 sy'n cael eu hasesu yn y Gymraeg
- Nifer a % dysgwyr sydd yn dilyn cyrsiau cyfrwng Gymraeg a dwyieithog yn y sector uwchradd
- Nifer a % dysgwyr sydd yn dilyn cyrsiau cyfrwng Gymraeg a dwyieithog yn addysg bellach
- Nifer a % dysgwyr sydd yn dilyn cyrsiau cyfrwng Gymraeg a dwyieithog yn addysg uwch

O safbwynt annog pobl ifanc i ddefnyddio'r Gymraeg mewn sefyllfaoedd anffurfiol a chymdeithasol, gwerthfawrogi'r ymrwymiad a buddsoddiad y Llywodraeth i ledaenu'r Siarter Iaith yn genedlaethol - cynllun a ddatblygwyd ar gyfer ysgolion Gwynedd yn y lle cyntaf. Rydym yn hynod falch o'r berthynas yma gyda Llywodraeth Cymru, ac yn hyderus y bydd yr ymrwymiad yn parhau, gan fod cyfraniad y Siarter Iaith yn allweddol yn yr her o drosi dysgwyr sydd yn derbyn addysg Gymraeg/dwyieithog yn siaradwyr.

Serch hynny, gellir dadlau fod yr amcan a nodir yn y rhan yma o'r strategaeth yn gyfyngedig i sefydliadau addysg, ac er sicrhau fod y buddsoddiad mewn addysg yn creu siaradwyr, mae'n allweddol fod Canolfannau Hamdden, darpariaethau ieuencid, a chlybiau chwaraeon yn yr un modd yn dod yn rhan o'r strategaeth hon. Cyfyd hyn gwestiwn ehangach am berthynas y strategaeth yma gyda'r gofyn sydd ar yr Awdurdodau Lleol eu hunain i lunio strategaethau hybu'r Gymraeg.

At hyn, gyda nifer o Awdurdodau Lleol yn allanoli gwasanaethau megis hamdden ac ieuencid, ac amwysedd a yw ymddiriedolaethau a sefydlir i'r pwrpas hwn yn dod o dan y Safonau Iaith ai peidio, mae'n bwysicach nac erioed fod y meysydd hyn, sydd â chymaint o ddylanwad ar iaith anffurfiol plant a phobl ifanc yn gynnwysiedig yn y strategaeth, a'u bod yn atebol am hynny. Yn y cyd-destun hwn mae gan y Mentrau Iaith rôl allweddol i'w chwarae yn sirol, rhanbarthol a chenedlaethol hefyd.

Maes datblygu 4: Pobl

Credir y dylai'r adran hon gynnwys rhagor o ffocws ar rôl rhieni a'r teulu fel sffer allweddol ar gyfer trosglwyddo iaith.

Yn ôl Cyfrifiad 2011, dangoswyd bod 90% o blant 3-4 oed Gwynedd yn gallu siarad Cymraeg pan fydd 2 riant yn siarad Cymraeg yn y cartref. Gwelir y ganran yn gostwng i 82% mewn cartrefi gyda rhiant sengl yn siarad Cymraeg; ac yn gostwng ymhellach i 63% pan mai dim ond un o ddau riant sydd yn siarad Cymraeg; a gwelir gostyngiad pellach i 35% mewn cartrefi ble nad oes siaradwyr Cymraeg o gwbl. Mae'r canrannau uchod yn cyfleu yr angen am ymyrraeth uniongyrchol a sylweddol i drosglwyddiad iaith mewn ardaloedd sydd yn gadarnleoedd i'r Gymraeg fel Gwynedd.

Er bod bwriad i brif-ffrydio elfennau o faes gwaith TWF i fydwragedd ac ymwelwyr ieuchyd; y mae cyfleoedd y tu hwnt i hynny i ddylanwadu ar drosglwyddiad iaith, a hynny yn y maes gofal plant, ac fel rhan o raglenni cenedlaethol megis Dechrau'n Deg a Theuluoedd yn Gyntaf, ynghyd â fel rhan o'r gyfundrefn addysg i dargedu darpar rieni. Rhaid sicrhau fod hyrwyddo'r Gymraeg a negeseuon am fanteision magu plant yn ddwyieithog wedi ei wreiddio fel cyfrifoldeb graidd y rhaglenni ymyrraeth yma, gyda ffyrdd o fesur hynny mewn lle.

At hyn, mae'r cyfraddau trosglwyddo iaith mewn ardaloedd fel Gwynedd hefyd yn cyfleu'r potensial mwyaf i gynyddu nifer y siaradwyr, gan fod aelwydydd gydag un o ddau riant yn siarad Cymraeg, ac aelwydydd gyda rhiant sengl yn siarad Cymraeg eisoes yn meddu ar sgiliau yn y Gymraeg, ond nad ydynt yn dewis eu defnyddio. Mae rôl allweddol i'r Fenter iaith (yn absenoldeb TWF a Chymraeg i Blant) i gynllunio ymyrraeth benodol mewn ymateb i hyn.

Cydnabyddir fod yr hyn a ystyrir yn 'gymuned' bellach wedi newid, ymestyn, ac yn gysyniad anodd i'w ddiffinio, ond rhaid gochel rhag dibrisio gwerth ac arwyddocâd cymuned 'ddaearyddol' sydd yn dod â phobl ynghyd drwy gyfrwng y Gymraeg. Yma, y caiff seiliau hunaniaeth a gwerthoedd siaradwyr Cymraeg eu gosod, arweinwyr cymunedol eu meithrin, yma y rhoddir cyfle i arfogi siaradwyr Cymraeg i gynnig arlwy o weithgareddau a digwyddiadau cyfoes a deniadol sydd yn gwneud y Gymraeg fel norm mewn cyd-destun anffurfiol braf. Mewn geiriau eraill, byw bywyd yn bennaf trwy'r Gymraeg.

Arwyddocâd arall i gymuned 'ddaearyddol' sydd yn hanfodol i hyfywedd yr iaith yw gwedd y gymuned Gymraeg ei hiaith sydd wedi eu lleoli yng nghadarnleoedd yr iaith ledled Cymru. Yn yr ardaloedd yma y cynhyrchir niferoedd uchel o siaradwyr Cymraeg; sydd yn ei dro wedi bod yn gyfrifol am dwf yn nifer y siaradwyr mewn ardaloedd eraill o Gymru megis Caerdydd. Mae pwysigrwydd yr ardaloedd hyn - a oedd mor amlwg yn *Iaith Fyw: Iaith Byw* - wedi ei golli yn llwyr yn y strategaeth newydd. Ni ellir pwysleisio digon fod cadarnleoedd yr iaith Gymraeg yn allweddol bwysig i sicrhau hyfywedd yr iaith i'r dyfodol. I ategu hyn, mae nifer o arbenigwyr cynllunio ieithyddol ar draws y byd yn cydnabod arwyddocâd cymunedau gyda dros 70% o'r boblogaeth yn siarad yr iaith. Dyma pam y credwn bod angen i'r Strategaeth hon osod targedau, ffocws a phwyslais ar gynllunio ieithyddol priodol a chyfesur i'r cymunedau hyn yng Ngwynedd, Môn a Chonwy gyda'r Mentrau iaith yn arwain yn strategol a chydgordio ymyriadau ieithyddol ar lawr gwlad.

Mae angen strategaeth benodol a buddsoddiad sylweddol felly i gynnal a chryfhau'r cadarnleoedd fel ardaloedd sydd yn gatalyddion ar gyfer twf y Gymraeg ledled Cymru. At hyn, mae angen i bob adran o fewn y Llywodraeth, gydnabod arwyddocâd arbennig yr ardaloedd hyn, a phrofi sut y bydd unrhyw gynlluniau sydd ganddynt yn cael effaith ar y cadarnleoedd a'r Gymraeg. I gyflawni hyn credwn y dylid dynodi'r cymunedau 70%+ fel rhai ardaloedd o arwyddocâd ieithyddol arbennig.

Maes datblygu 5: Cefnogi

Croesewir bwriad y Llywodraeth i fuddsoddi, datblygu a dylanwadu er mwyn sicrhau seilwaith cadarn i'r Gymraeg ym maes corpora, geiriaduron, ac adnoddau terminoleg, ynghyd â datblygiadau technolegol a digidol er sicrhau argaeledd cyfryngau amrywiol a pherthnasol yn Gymraeg.

Mae'n bwysig iawn fod y Gymraeg yn rhan o'r datblygiadau technolegol newydd a bod lle i'r Gymraeg yn y datblygiadau hyn. Mae hyn yn allweddol, o safbwynt dylanwadu ar seicoleg a defnydd iaith plant a phobl ifanc o'r Gymraeg, ac yn fodd o wneud yr iaith yn berthnasol i holl gyd-destunau bywyd.

Serch hynny, mae angen rhagor o wybodaeth ynglŷn a pha gamau y bwriedir eu cymryd yn y tymor byr, canolig, hir er mwyn gwireddu hynny, ynghyd â beth yw lefel y buddsoddiad er mwyn cyflawni'r nod, a pha ddulliau mesur fydd mewn lle, a phwy sydd yn gyfrifol am gyflawni.

Maes datblygu 6: Hawliau

Mae Cyngor Gwynedd eisoes yn sefydliad sydd yn arddel y Gymraeg ac mae effaith ei bolisi iaith o safbwynt ei weinyddiaeth fewnol yn bellgyrhaeddol. Yn sgil y polisi, mae'r Gymraeg wedi ei normaleiddio fel cyfrwng gweithio naturiol, gan alluogi miloedd o staff i weithio drwy gyfrwng y Gymraeg bob dydd. Sgill-ffaith hyn yw fod mwyafrif trigolion y sir bellach yn cysylltu yn Gymraeg gyda'r Cyngor yn gwbl naturiol, ac mae dylanwad y Cyngor fel cyflogwr i weld yn nhwf cymunedau Cymraeg megis Llanrug.

Prawf yw hyn wrth gwrs nad drwy ddeddfwriaeth a hawliau yn unig y mae gwireddu'r uchelgais, ond yn hytrach drwy ymrwymiad, gweledigaeth wleidyddol ddiwyro, a dewrder, fel y gwelwyd wrth weithredu polisi iaith Gwynedd ers 1996, a chyn hynny yng Nghyngor Dosbarth Dwyfor. Lledaenu'r polisi iaith hwn i siroedd eraill sydd yn debygol o gyflawni uchelgais Llywodraeth Cymru o greu miliwn o siaradwyr erbyn 2050. Wedi'r cyfan, yma yng Ngwynedd, y ceir y cyfle prin hwnnw, i arddel a defnyddio yn fwy cyflawn a rheolaidd yr ystod sgiliau yn y Gymraeg (siarad, darllen a deall ysgrifennu) o'r crud i'r bedd.

Drwy sicrhau cyfleoedd gwirioneddol i gynifer o bobl â phosibl allu byw a gweithio drwy'r Gymraeg y mae gwireddu'r uchelgais o filiwn o siaradwyr erbyn 2050. Golyga hyn, o fewn y 5 mlynedd nesaf, yr angen i Awdurdodau Lleol y Gogledd a'r gorllewin, Môn, Conwy, Ceredigion, Sir Gaerfyrddin, a Sir Benfro gychwyn ar y broses o lunio, mabwysiadu a gweithredu polisi sydd yn nodi mai'r Gymraeg yw iaith gweinyddiaeth fewnol y sefydliad.

Y mae peryg i'r gyfundrefn safonau presennol fod yn feichus o safbwynt ei weinyddiaeth gan ychwanegu dim mewn gwirionedd at brofiad y defnyddiwr, nac annog cydymffurfiaeth drwy broses reoleiddio yn unig. Drwy anogaeth a hyrwyddo y mae cyflawni'r nod. Cytunir felly gyda'r angen i ddatblygu cydbwysedd gwell rhwng hyrwyddo, deddfwriaeth a rheoleiddio, gan sicrhau eglurder yn rolau buddeiliaid allweddol. Serch hynny, ni fydd cyflawni hynny yn debygol o gyfrannu'n uniongyrchol at gyrraedd y miliwn. Mae angen strategaeth benodol a chynhwysfawr i gefnogi ac arfogi pobl i deimlo'n hyderus i ddefnyddio'r Gymraeg wrth gyrchu gwasanaethau, fod y profiad ac argaeledd y gwasanaethau hynny yn annog ac yn hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg, ac yn ei dro fod hynny'n dod yn rhywbeth cwbl naturiol. Heb gynllunio a chyflenwi gweithlu sector cyhoeddus dwyiweithog pwrpasol nid oes modd gwireddu hyn.

Ni chyfeirir o gwbl yn y strategaeth at y sector preifat a'r trydydd sector, ac efallai mai yr adran hon yw'r man mwyaf addas i'w cynnwys. Yn sicr, mae angen annog busnesau i fod yn rhagweithiol wrth

ddatblygu'r defnydd o'r Gymraeg, ac mae angen eglurder ynglŷn â rolau y Comisiynydd, y Llywodraeth, y Mentrau Iaith ac asiantaethau cefnogi busnes yn hyn o beth.

Yn sicr, mae gweld busnesau yn gwneud defnydd gweledol o'r Gymraeg yn fodd o wreiddio negeseuon allweddol am y Gymraeg a gwerth y Gymraeg yn yr isymwybod, gan ddylanwadu ar seicoleg pobl ynglŷn â'r iaith. Ond yr hyn sydd yn allweddol bwysig i'r uchelgais, wrth gwrs, yw gallu pobl i ymwneud â'i gilydd yn y gwaith, bod hynny gyda chydweithwyr neu gyda chwsmeriaid yn Gymraeg.

At hyn, mae angen rhagor o gyfleoedd i'r rheini sy'n medru'r Gymraeg i'w defnyddio yn y gwaith – yn eu hymwneud â'i gilydd, gyda'u cwsmeriaid, a gyda'u cyflogwyr. Rydym yn treulio canran helaeth iawn o'n bywydau yn y gweithle, ac felly mae cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg yn y gwaith yn hollbwysig, ac nid yw rhoi hawl i'r unigolyn wneud hynny ar ei ben ei hun yn debygol o gyflawni'r nod. Mae angen datblygu gweithleoedd Cymraeg, gweinyddiaeth fewnol Gymraeg a normaleiddio'r iaith yn y gweithle. Bydd galluogi'r gweithlu i ddefnyddio'r Gymraeg yn y gwaith (a hynny nid drwy hawliau yn unig) yn arwain at gynnydd yn y defnydd o'r Gymraeg yn gyffredinol. Yn y cyd-destun hwn hefyd mae angen cynyddu'r ymwybyddiaeth o'r Gymraeg fel sgil, a chynyddu balchder y gweithlu o'r sgiliau sydd ganddynt yn y Gymraeg. Diau felly fod Strategaethau Sgiliau ieithyddol fydd yn cynllunio a chreu gweithlu dwyieithog sy'n gallu darparu gwasanaethau i'r cyhoedd yn unol a'r safonau iaith statudol yn greiddiol. Gwyddom nad felly mohoni ar hyn o bryd gyda rhelyw o gyrrff cyhoeddus â chyflenwad annigonol o staff dwyieithog i ddarparu gwasanaethau trwy gyfrwng y Gymraeg.

Yn yr hinsawdd economaidd presennol – sydd yn anorfod yn arwain at gynnydd mewn comisiynu gwasanaethau gan y sector cyhoeddus, a llai o ddarparu gwasanaethau'n uniongyrchol – mae'n hollbwysig fod y sector preifat yn lleol ac yn genedlaethol yng Nghymru yn gallu ac yn gorfod ymateb yn gadarnhaol i'r galw cynyddol am rai gwasanaethau, ond hefyd eu bod yn gallu darparu'r gwasanaethau hynny yn gyflawn drwy gyfrwng y Gymraeg.

Yn yr un modd a'r sector preifat, bydd cyfleoedd i'r trydydd sector elwa o allanoli rhai gwasanaethau cyhoeddus, a bydd angen adnabod y prif chwaraewyr yn y cyd-destun yma, gan weithio'n ddwys gyda hwy i'w galluogi i gyflenwi gwasanaethau yn Gymraeg dros gyfnod o amser. Er hynny mae'r diwylliant caffael a disgwyliaidau o ran dilyn gofynion ieithyddol wedi bodoli ers Deddf yr Iaith Gymraeg 1993 ond bod cryn le o hyd i wella cyflenwad Cymraeg gwasanaethau a allanolir i'r sectorau hyn. Dyma pam mae angen pwysleisio rôl a chyfraniad y ddwy sector – fel cyflogwr a chyflenwr gwasanaethau - o fewn y Strategaeth hon.

Adran 5 – Gweithredu yn y tymor byr: y pum mlynedd cyntaf

Cydnabyddir fod y gyfundrefn addysg a sicrhau ehangu'r ddarpariaeth addysg cyfrwng Cymraeg a dwyieithog yn **un** dull o gynyddu'r nifer sydd yn *gallu* siarad Cymraeg. Ond nid yw'r gyfundrefn addysg ar ei phen ei hun yn debygol o gynhyrchu siaradwyr, fel y dywed *Iaith Pawb* ers lawer dydd: *Nid yw iaith sydd wedi'i chyfyngu i'r sector addysg yn iaith fyw.*¹

O ganlyniad, rhaid gwreiddio'r Gymraeg yn y cymunedau o amgylch pob ysgol Gymraeg a dwyieithog ar draws Cymru, er sicrhau cyfleoedd digonol i droi dysgwyr y gyfundrefn addysg yn siaradwyr, gan allu manteisio ar gyfleoedd cymdeithasol a chymunedol dwys i ddefnyddio'r Gymraeg y tu hwnt i'r ysgol. Unwaith eto, dyma rôl allweddol i'r Mentrau Iaith a phartneriaid eraill ar draws Cymru ac mae angen strategaeth a buddsoddiad cynhwysfawr i gyflawni hyn, er sicrhau fod y buddsoddiad

¹ Iaith Pawb: Cynllun Gweithredu Cenedlaethol ar gyfer Cymru Ddwyieithog, Llywodaeryh Cynulliad Cymru 2003.

sylweddol mewn addysg Gymraeg yn dwyn ffrwyth ac yn gwireddu'r nod o gynhyrchu rhagor o *siaradwyr* Cymraeg hyfedr, all wedyn gyfrannu at wireddu'r uchelgais o gyrraedd miliwn o siaradwyr erbyn 2050.

Croesewir y cyfeiriad at ehangu'r Siarter Iaith i ysgolion ar draws Cymru fel cyfrwng i gefnogi'r gyfundrefn addysg Gymraeg/ddwyieithog i gynhyrchu *siaradwyr* Cymraeg. Mae dulliau o fesur effaith ymyrraeth y Siarter drwy gyfrwng y gwe iaith yn cynhyrchu data blynyddol am agweddau a defnydd iaith plant a phobl ifanc ar draws Cymru. Bydd y gwe iaith, felly, yn un arf pwysig dros y pum mlynedd nesaf (a thu hwnt) fel ffon i fesur y tebygolrwydd o allu gwireddu'r uchelgais o filiwn o siaradwyr erbyn 2050. Ond fel y gwyddom, mae niferoedd sylweddol yn gadael y Gymraeg fel mae'n nhw'n gadael yr ysgol yn 16 mlwydd oed ac felly heb gynnwys addysg bellach ac uwch a byd gwaith nid yw'r strategaeth yn gyflawn.

Yn sicr, mae Llywodraeth Cymru wedi gosod yr her o gyrraedd miliwn o siaradwyr erbyn canol y ganrif. Yr her fwyaf i'r Llywodraeth, (ac i bob un ohonom), yw *sut* y gwireddir hynny, a *sicrhau* y gwireddir hynny.

Diolch am y cyfle i gyflwyno'r sylwadau hyn ar y Strategaeth: Miliwn o siaradwyr erbyn 2050. Gobeithir y byddent o fudd wrth fynd ati i lunio'r ddogfen derfynol.

Yn gywir,

Dyfrig Siencyn
Dirprwy Arweinydd y Cyngor

Llywodraeth Cymru
Dogfen Ymgynghori

Ymgynghoriad ar strategaeth ddrafft Llywodraeth Cymru: miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050

Dyddiad cyhoeddi: 1 Awst 2016
Camau i'w cymryd: Ymatebion erbyn 31 Hydref 2016

Ymgynghoriad ar strategaeth ddrafft Llywodraeth Cymru: miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050

Trosolwg

Mae Adran 78(1) o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006 yn gosod dyletswydd ar Weinidogion Cymru i fabwysiadu strategaeth sy'n dangos sut y maent yn bwriadu hybu a hwyluso defnydd o'r Gymraeg. Mae Adran 78(4) yn golygu bod yn rhaid i Weinidogion Cymru adolygu'r strategaeth yn barhaus ac yn eu caniatáu i fabwysiadu strategaeth newydd o bryd i'w gilydd. Mae'r ymgynghoriad yma felly yn gofyn am eich barn chi ar ein cynigion ar gyfer y strategaeth fydd yn disodli'r strategaeth bresennol *iaith fyw: iaith byw* (2012–2017) pan ddaw cyfnod y strategaeth honno i ben. Yn unol â'r dyletswydd yn Adran 78(5) o'r Ddeddf, rydym yn cyhoeddi'r ddogfen ymgynghori yma i roi'r cyfle i bawb gael lleisio eu barn ar ein cynlluniau ni i wireddu ein gweledigaeth o filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050.

Sut i ymateb

Dylid e-bostio/postio ymatebion i'r ymgynghoriad hwn i'r cyfeiriad isod i gyrraedd erbyn **31 Hydref 2016** fan hwyraf.

Rhagor o wybodaeth a dogfennau cysylltiedig

Gellir gwneud cais am fersiynau o'r ddogfen hon mewn print bras, mewn Braille neu mewn ieithoedd eraill.

iaith fyw: iaith byw – Bwrw mlaen (2014)

Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg: y camau nesaf (2016)

Mae'r dogfennau ymgynghori ar gael o wefan Llywodraeth Cymru yn www.llyw.cymru/ymgynghoriadau

Manylion Cysylltu

I gael rhagor o wybodaeth:
Uned y Gymraeg
Is-Adran y Gymraeg
Addysg a Gwasanaethau Cyhoeddus
Llywodraeth Cymru
Parc Cathays
Caerdydd
CF10 3NQ

e-bost:

UnedIaithGymraegWelshLanguageUnit@cymru.gsi.gov.uk

Ffôn: 0300 060 4400

Bydd unrhyw ymateb a anfonwch atom yn cael ei weld yn llawn gan staff Llywodraeth Cymru sy'n gweithio ar y materion y mae'r ymgynghoriad hwn yn ymdrin â nhw. Mae'n bosibl y bydd aelodau eraill o staff Llywodraeth Cymru yn gweld yr ymateb hefyd, er mwyn eu helpu i gynllunio ymgynghoriadau ar gyfer y dyfodol.

Mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu cyhoeddi crynodeb o'r ymatebion i'r ddogfen hon. Mae'n bosibl hefyd y byddwn yn cyhoeddi'r ymatebion yn llawn. Fel arfer, bydd enw a chyfeiriad (neu ran o gyfeiriad) yr unigolyn neu sefydliad a anfonodd yr ymateb yn cael eu cyhoeddi gyda'r ymateb. Mae hynny'n helpu i ddangos bod yr ymgynghoriad wedi'i gynnal yn briodol. Os nad ydych yn dymuno i'ch enw a'ch cyfeiriad gael eu cyhoeddi, rhwch wybod inni yn ysgrifenedig wrth anfon eich ymateb. Byddwn wedyn yn cuddio'ch manylion.

Mae'n bosibl y bydd yr enwau a'r cyfeiriadau y byddwn wedi'u cuddio yn cael eu cyhoeddi'n ddiweddarach, er nad yw hynny'n debygol o ddigwydd yn aml iawn. Mae Deddf Rhyddid Gwybodaeth 2000 a Rheoliadau Gwybodaeth Amgylcheddol 2004 yn caniatáu i'r cyhoedd gael gweld gwybodaeth a gedwir gan lawer o gyrff cyhoeddus, gan gynnwys Llywodraeth Cymru. Mae hynny'n cynnwys gwybodaeth sydd heb ei chyhoeddi. Fodd bynnag, mae'r gyfraith hefyd yn caniatáu i ni gadw gwybodaeth yn ôl dan rai amgylchiadau. Os bydd unrhyw un yn gofyn am gael gweld gwybodaeth a gadwyd yn ôl gennym, bydd rhaid inni benderfynu a ydym am ei rhyddhau ai peidio. Os bydd rhywun wedi gofyn inni beidio â chyhoeddi ei enw a'i gyfeiriad, bydd hynny'n ffaith bwysig i ni ei chadw mewn cof. Fodd bynnag, fe allai fod rheswm pwysig dros orfod datgelu enw a chyfeiriad unigolyn, er ei fod wedi gofyn i ni beidio â'u cyhoeddi. Byddem yn cysylltu â'r unigolyn ac yn gofyn am ei farn cyn gwneud unrhyw benderfyniad terfynol i ddatgelu'r wybodaeth.

Cynnwys

Rhagair	2
Adran 1 – Crynodeb gweithredol	3
Y flwyddyn 2050	3
2016 – nawr a nesaf	3
Ein blaenoriaethau	3
Adran 2 – Cyflwyniad	5
Pam strategaeth hirdymor?	5
Yr her	5
Adran 3 – Gwireddu'r weledigaeth	8
Chwe maes datblygu	8
Adran 4 – Y meysydd datblygu	9
Maes datblygu 1: Cynllunio a pholisi iaith	9
Maes datblygu 2: Normaleiddio	11
Maes datblygu 3: Addysg	12
Maes datblygu 4: Pobl	14
Maes datblygu 5: Cefnogi	16
Maes datblygu 6: Hawliau	18
Adran 5 – Gweithredu yn y tymor byr: y pum mlynedd cyntaf	19
Adran 6 – Diweddsglo	21

Rhagair

Rwyf wedi ymgyrchu dros y Gymraeg ers nifer fawr o flynyddoedd ac felly braint yw cael arwain ar y portffolio iaith ar ran Llywodraeth Cymru.

Ein huchelgais ni fel Llywodraeth yw cyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050. Does dim dwywaith fod hon yn uchelgais heriol, ond rwy'n grediniol fod angen i ni osod uchelgais o'r fath os ydym am wneud gwahaniaeth gwirioneddol i sefyllfa'r Gymraeg.

Rwy'n glir mai ein cyfrifoldeb ni fel Llywodraeth yw gosod cyfeiriad ac arwain y gwaith. Mae gan y Llywodraeth hon yr ewyllys a'r ymroddiad i wneud hynny. Ond mae hefyd yn hanfodol i ni i gyd fel cenedl gyfan berchnogi'r her.

Ni all Llywodraeth fynnu bod rhiant yn defnyddio'r Gymraeg gyda'i blentyn. Ni all fynnu bod plant yn chwarae gyda'i gilydd yn Gymraeg. Ac ni all fynnu bod rhywun yn defnyddio'r Gymraeg yn y swyddfa bost.

Mae hwn yn rhan o gynllun ar ein cyfer ni fel cenedl ac fel cymdeithas. Mae'n fater i bob un ohonom ni. Dyna pam fy mod yn falch o gyhoeddi'r ymgynghoriad hwn ar strategaeth hirdymor ar gyfer y Gymraeg.

Rydym wedi gosod ein cynigion yn y ddogfen, ac wrth gwrs rwy'n awyddus i gynifer o bobl â phosib ymateb i'r cynigion hynny. Ond nid wyf am eistedd yn ôl ac aros am eich ymatebion. Dros y misoedd nesaf rwyf am ddod i gwrdd â chymaint ohonoch â phosib ar draws y wlad i drafod, sgwrsio a rhannu syniadau. Rwyf am i bobl deimlo perchnogaeth o'r weledigaeth, ac rwyf am ennyn cefnogaeth i'r weledigaeth.

Un neges glir yn y ddogfen hon yw bod angen i ni gyrraedd sefyllfa lle mae'r Gymraeg yn elfen hollol naturiol o bob agwedd ar fywyd bob dydd. Os ydym am wireddu hynny, mae'n rhaid i'r genedl gyfan fod yn rhan o'r drafodaeth – boed yn siaradwyr Cymraeg rhugl, yn siaradwyr Cymraeg sy'n gyndyn o ddefnyddio'r iaith, yn siaradwyr newydd sydd wedi dysgu'r iaith, neu yn bobl sydd ddim yn cyfri eu hunain yn siaradwyr Cymraeg. Mae gan bawb ran i'w chwarae, ac rwyf am i bawb gyfrannu.

Gyda'n gilydd, gallwn dyfu'r Gymraeg a chreu cenedl wirioneddol ddwyieithog.

Alun Davies AC

Gweinidog y Gymraeg a Dysgu Gydol Oes

Adran 1 – Crynodeb gweithredol

Y flwyddyn 2050

Mae'r iaith Gymraeg yn ffynnu, gyda nifer y siaradwyr wedi cynyddu i filiwn. Mae'n naturiol ei defnyddio ym mhob agwedd ar fywyd, ac ymhlith y rheini nad ydynt yn ei siarad mae yna ewyllys da tuag ati a gwerthfawrogiad o'i chyfraniad diwylliannol ac economaidd.

2016 – nawr a nesaf

Mae'r weledigaeth yn glir – bod yna filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050. Er mwyn gwireddu hynny rydym yn rhagweld bod angen i sawl peth ddigwydd: mwy o blant mewn addysg Gymraeg, gwell cynllunio ynghylch sut mae pobl yn dysgu'r iaith, rhagor o gyfleoedd i'w defnyddio a'r rheini'n hawdd eu cyrraedd, cryfhau'r seilwaith a chwyldro i wella darpariaeth ddigidol yr iaith, a newid sylweddol yn y ffordd rydym yn siarad amdani.

Mae'r ddogfen hon yn gosod ein blaenoriaethau strategol o ran sut i gyrraedd miliwn, ac yn nodi'r prif bethau y mae'n rhaid iddyn nhw ddigwydd os ydym am weld y newid angenrheidiol.

Ein blaenoriaethau

Mae'r iaith Gymraeg yn un o drysorau Cymru. Mae'n rhan o'r hyn sy'n ein diffinio fel pobl, ac yn rhan annatod o'n bywydau bob dydd. Yn ôl y Cyfrifiad diwethaf yn 2011, roedd 562,000 o siaradwyr Cymraeg yng Nghymru. Ar sail hynny, nod y strategaeth hon fydd bron i ddyblu nifer y siaradwyr Cymraeg erbyn canol y ganrif. Rydym yn cynnig felly ein bod yn blaenoriaethu 6 maes gweithredu allweddol.

1 – Cynllunio a pholisi iaith: Er mwyn i holl elfennau eraill y strategaeth hon fod yn effeithiol, mae angen cynllunio synhwyrol a phwrpasol i roi'r rhaglenni priodol yn eu lle ar yr amser cywir. Er enghraifft, os am gynyddu'r niferoedd ar y raddfa sydd ei hangen, y cam cyntaf angenrheidiol mewn unrhyw strategaeth fydd creu cyflenwad digonol o athrawon i addysgu plant drwy gyfrwng y Gymraeg.

2 – Normaleiddio: Drwy feithrin parodrwydd i ddefnyddio'r Gymraeg ymysg pobl sy'n ei siarad, ac ewyllys da tuag ati ymysg y rheini nad ydynt yn ei siarad, rydym am weld y Gymraeg yn rhan normal o fywyd bob dydd. Mae hyn yn golygu bod pobl yn teimlo'n gyfforddus yn dechrau sgwrs yn Gymraeg, y gallant ddisgwyl derbyn gwasanaethau yn Gymraeg, a bod pobl yn gyfarwydd â chlywed a gweld y Gymraeg.

3 – Addysg: Mae angen cynnydd sylweddol yn nifer y bobl sy'n cael addysg Gymraeg ac sydd â sgiliau Cymraeg, am mai ond drwy alluogi rhagor o bobl i ddysgu Cymraeg y bydd modd cyrraedd miliwn o siaradwyr. Mae'r blynyddoedd cynnar hefyd yn hanfodol, oherwydd y cynharaf y mae plentyn yn cael cyffyrddiad â'r iaith, y mwyaf o gyfle sydd ganddo i ddod yn rhugl.

4 – Pobl: Yn ogystal â dysgu, bydd yn hollbwysig cynyddu nifer y bobl sy'n trosglwyddo Cymraeg i'w plant. Mae angen rhagor o gyfleoedd ar bobl i ddefnyddio'r iaith mewn amrywiaeth o gyd-destunau, ac annog rhagor ohonynt i fanteisio ar y cyfleoedd hynny. Mae'r rhain yn cynnwys ar lefel unigolion, y teulu, wrth gymryd rhan mewn gweithgareddau

lleol, neu fel aelodau o rwydweithiau a chymunedau diddordeb ehangach a all fod ar wasgar ym mhedwar ban byd.

5 – Cefnogi: Mae datblygu seilwaith cadarn a chyfoes i gefnogi'r iaith yn hanfodol er mwyn cynyddu nifer y bobl sy'n siarad Cymraeg, gwella eu hyder i wneud hynny, a hwyluso ei defnyddio mewn amrywiaeth eang o gyd-destunau. Mae adnoddau digidol, cyfryngau iach ac amrywiol, proffesiwn cyfieithu ymatebol a modern, a chorpws sy'n adlewyrchu ac yn cynnal statws y Gymraeg fel iaith fyw, yn hollbwysig, a hynny ar gyfer siaradwyr Cymraeg ar bob lefel.

6 – Hawliau: Mae deddfwriaeth yn gosod sylfaen ddiamod i gyrff weithredu o blaid yr iaith ac i siaradwyr Cymraeg ei defnyddio. Mae angen ysgogi unigolion i fanteisio ar y cyfleoedd y mae'r hawliau hyn yn eu cynnig. Y nod hirdymor yw symud at sefyllfa lle mae'r hawliau hyn wedi eu gwreiddio fel rhan naturiol o wasanaethau.

Cynigiwn mai'r chwe maes hyn fydd y sail ar gyfer gweithredu bwriadus dros y tymor hir er mwyn cyrraedd y nod.

Adran 2 – Cyflwyniad

Pam strategaeth hirdymor?

Mae'r targed o filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050 yn golygu bod yn rhaid wrth gynllunio hirdymor er mwyn cymryd y camau breision sy'n angenrheidiol.

Mae'r ddogfen hon yn adeiladu ar y gwaith a wnaed mewn perthynas â strategaethau blaenorol Llywodraeth Cymru - *laith Pawb*, *laith fyw: iaith byw*, a'r *Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg* - ond mae edrych ar y darlun hirdymor yn golygu na all y strategaeth hon ddilyn yr un patrwm â rhai blaenorol. Mae hyn yn adlewyrchu'r awydd i osod cyfeiriad uchelgeisiol a gwirioneddol strategol ar gyfer pob maes sy'n dylanwadu ar yr iaith. Mae hefyd yn adlewyrchu'r ffaith bod angen creadigrwydd os am gyrraedd miliwn.

Mae edrych ar y tymor hir yn cyd-fynd â chydabyddiaeth y Llywodraeth bod effaith cynllunio ieithyddol yn rhywbeth y gellir ei fesur fesul cenhedlaeth. Rhaid sefyll tir felly a chydabod y bydd blynyddoedd cyntaf y strategaeth hon yn gweld camau'n cael eu cymryd i roi'r sylfeini yn eu lle er mwyn caniatáu i gynnydd ddigwydd. Rydym yn rhagweld y gwelir y cynnydd mwyaf yn nifer y siaradwyr Cymraeg tua diwedd oes y strategaeth.

"Cymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu" yw un o'r 7 nod llesiant yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Mae hyn yn golygu bod dyletswydd eisoes ar nifer o gyrff cyhoeddus a restrir yn y Ddeddf i weithredu er mwyn gwireddu'r nod hwnnw yn y tymor hir, fel rhan o'r camau i greu y math o Gymru rydym eisiau ei gweld yn 2050.

Un o brif negeseuon y strategaeth hon yw bod angen i'r Gymraeg gael ei hystyried a'i phrif-frydio ym mhob cynllun, polisi a strategaeth ledled ystod o sefydliadau, yn ogystal ag wrth lunio deddfwriaeth.

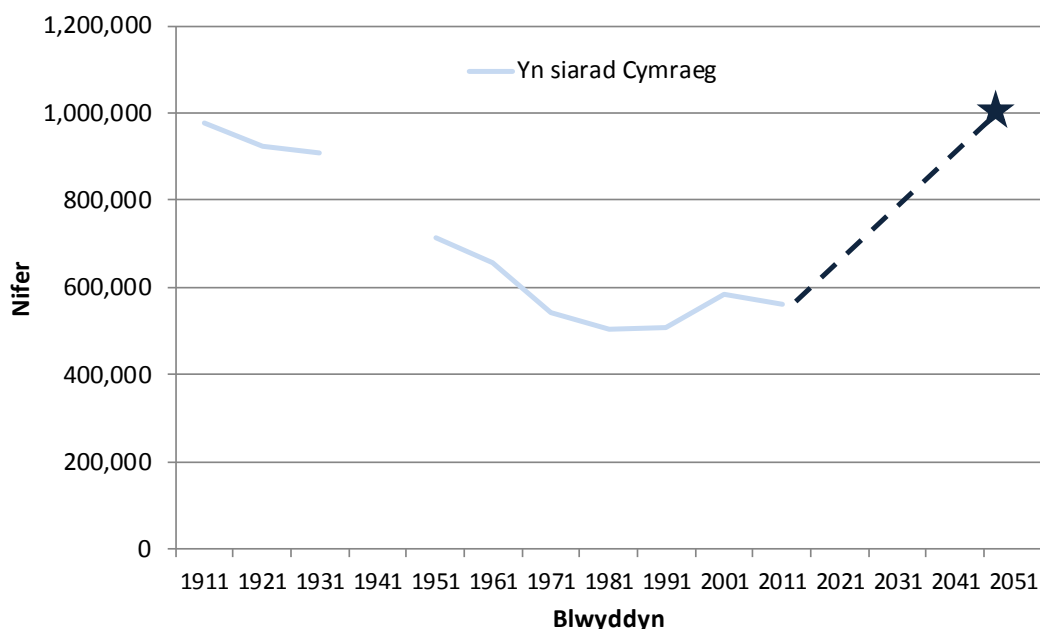
Cwestiwn ymgynghori: Ydych chi'n cytuno gyda'r dull o greu strategaeth hirdymor ar gyfer y Gymraeg?

Yr her

Mae'r uchelgais o filiwn o siaradwyr yn heriol ond, o'i chyflawni, byddai'n gwyrddroi'r gostyngiad a welwyd yn nifer y siaradwyr dros yr ugeinfed ganrif. Ym 1911, roedd bron i filiwn (977,000) o siaradwyr Cymraeg tair oed a throsodd yng Nghymru.

Mae'r siart isod yn dangos taith yr iaith dros y ganrif ddiwethaf. Ar sail ffigurau'r Cyfrifiad, mae angen oddeutu 438,000 o siaradwyr Cymraeg newydd erbyn 2050 os am gyrraedd miliwn. Rhaid cofio bod hyn yn ychwanegol at gadw'r niferoedd fel ag y maen nhw, gyda marwolaethau ac allfudo'n effeithio ar nifer y siaradwyr presennol.

Siart 1: Nifer y bobl tair oed a throsodd sy'n gallu siarad Cymraeg, Cyfrifiad 1911-2011, ynghyd â'r uchelgais erbyn 2050 (a)

(a) Noder nad oedd Cyfrifiad ym 1941.

Petai cynnydd yn digwydd yn nifer y siaradwyr Cymraeg yn ystod oes y strategaeth hon, ein tybiaeth yw y byddai'n debygol o fod yn arafach na'r llinell doredig uchod ar ddechrau'r cyfnod, a chyflymu tuag at y diwedd. Gwaith rhan gyntaf y strategaeth hon fydd gosod y seiliau a fydd yn caniatáu i'r cynnydd cyflymach hwn ddigwydd.

Gwahaniaeth rhwng ffynonellau

Er mai'r Cyfrifiad yw'r ffynhonnell allweddol ar gyfer nifer y bobl sy'n gallu siarad Cymraeg, a dyma yw ein man cychwyn ni, mae ffynonellau eraill hefyd yn cynnig amcangyfrifon am nifer y siaradwyr Cymraeg.

Mae'r Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth yn casglu gwybodaeth am allu ymatebwyr i siarad Cymraeg, a pha mor aml maent yn gwneud hynny. Mae Arolwg Cenedlaethol Cymru hefyd yn casglu'r wybodaeth honno, gan ofyn yn ogystal am ruglder siaradwyr Cymraeg, ond mae hynny ar gyfer oedolion 16 oed a throsodd yn unig.

Mae'r Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth yn amcangyfrif bod tua 26 i 27 y cant (sef 810,500) o bobl tair oed a throsodd yn gallu siarad Cymraeg. Mae Arolwg Cenedlaethol Cymru yn amcangyfrif bod tua 23 i 24 y cant (sef 607,000) o bobl 16 oed a throsodd yn gallu siarad Cymraeg.

Ni wyddom pam yn union fod cymaint o wahaniaeth rhwng yr amcangyfrifon hyn, ond mae gwahaniaethau yn y ffordd y caiff yr arolygon a'r Cyfrifiad eu cynnal yn debygol o fod wedi effeithio ar y canlyniadau. Mae yna gwestiynau ynghylch dibynadwyedd data'r Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth felly, ac mae prosiect ar waith i geisio deall yn well y gwahaniaethau rhwng y Cyfrifiad ac Arolwg Cenedlaethol Cymru.

Dulliau caffael iaith

O ran ffigurau'r Cyfrifiad, trosglwyddo iaith a'r system addysg yw'r ddau faes sy'n hollbwysig ar gyfer ffyniant yr iaith a chreu siaradwyr. O edrych ar ffigurau'r Cyfrifiad diweddaraf, mae'n dangos pwysigrwydd trosglwyddo o fewn teuluoedd lle mae'r ddau riant yn siarad Cymraeg, a bod lle i gynyddu'r gyfradd sy'n trosglwyddo mewn teuluoedd dwyieithog. Ar hyn o bryd, mewn aelwydydd lle gall dau riant siarad Cymraeg mae 82 y cant o blant tair i bedair oed yn gallu siarad Cymraeg. Mewn aelwydydd lle gall un riant allan o ddau siarad Cymraeg, mae 45 y cant o blant tair i bedair oed yn gallu siarad Cymraeg.

Pe bai'r gyfradd drosglwyddo wedi bod yn 100 y cant (h.y. bod pob riant i blentyn tair i bedair oed mewn aelwydydd lle gall o leiaf un riant siarad Cymraeg yn trosglwyddo'r iaith i'w plentyn) yna byddem wedi gweld 6,300 o siaradwyr Cymraeg ychwanegol yng Nghyfrifiad 2011. Mae pen draw i'r nifer ychwanegol o siaradwyr Cymraeg y gellid eu creu o drosglwyddo iaith o un genhedlaeth i'r nesaf oni bai bod rhagor o rieni, yn y man cyntaf, yn penderfynu dysgu Cymraeg, ac yn ail yn ei throsglwyddo i'w plant. Dyma pam ei bod yn hanfodol creu siaradwyr drwy'r gyfundrefn addysg sydd yn mynd i drosglwyddo'r iaith i'w plant.

Rydym yn cydnabod mai'r system addysg statudol yw'r prif ddull ar gyfer sicrhau bod plant yn gallu datblygu eu sgiliau Cymraeg, ac ar gyfer creu siaradwyr newydd. Mae data ysgolion yn dweud wrthym faint o blant sy'n cael eu haddysgu drwy gyfrwng y Gymraeg. Ar hyn o bryd mae tua 22 y cant (sef 7,900) o ddysgwyr ym Mlwyddyn 2 yn cael eu hasesu yn Gymraeg (iaith gyntaf). Petai'r ganran hon yn codi i 50 y cant yna byddai hyn yn oddeutu 18,000 o ddysgwyr (ar sail maint y garfan o ddysgwyr ym Mlwyddyn 2 yn 2015), sef tua 10,000 yn ychwanegol o blant. Mae hyn yn cyfateb i oddeutu 331 o ddosbarthiadau newydd cyfrwng Cymraeg drwy Gymru gyfan. Mae hyn yn dangos pwysigrwydd ymrwymiad y system addysg i greu miliwn o siaradwyr.

Rhaid hefyd cofio pwysigrwydd y maes dysgu Cymraeg fel oedolion. Yn ôl y data diweddaraf, mae 15,520 yn dysgu Cymraeg fel oedolion. Mae angen gwneud gwaith pellach i gael darlun mwy eglur o'r nifer sy'n dysgu Cymraeg ac yn hyderus i'w defnyddio, a bydd y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol newydd yn mynd i'r afael â hyn.

Cwestiwn ymgynghori: Ar wahân i filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050, does dim targedau penodol ynghlwm wrth y strategaeth ddrafft hon ar hyn o bryd. Yn eich barn chi, a oes unrhyw dargedau neu gerrig milltir penodol y dylid eu defnyddio er mwyn mapio'r siwrne a mesur ein cynnydd tuag at filiwn o siaradwyr?

Byddwn yn defnyddio'ch awgrymiadau i lunio glasbrint neu "roadmap" yn dangos hyd a lled y daith dros y blynyddoedd nesaf.

Adran 3 – Gwireddu'r weledigaeth

Mae'r weledigaeth yn glir: rydym am weld miliwn o siaradwyr erbyn 2050. Sut mae gwireddu hynny ac ateb yr her a amlinellwyd yn yr adran flaenorol?

Mae'n amlwg i Lywodraeth Cymru fod cwrdd â'r her yn galw am newidiadau pellgyrhaeddol. Mae angen gwthio'r ffiniau er mwyn creu'r newid sydd ei angen i bobl fod yn hyderus i ddysgu neu ddefnyddio'r Gymraeg.

Rhaid cydnabod nad cychwyn y daith yw'r cynigion yn y strategaeth ddrafft hon. Mae cynnydd sylweddol wedi digwydd o ran cefnogaeth lywodraethol i'r Gymraeg dros y 15 mlynedd diwethaf. Bellach, mae gan y Gymraeg statws swyddogol, mae deddfwriaeth yn ei lle sy'n rhoi hawliau i siaradwyr Cymraeg dderbyn gwasanaethau Cymraeg, gyda Chomisiynydd i oruchwylio gweithredu'r hawliau hyn. Mae sail statudol hefyd i'r gyfundrefn o gynllunio'r ddarpariaeth addysg cyfrwng Cymraeg, ac mae'r "Gymraeg sy'n ffynnu" wedi'i chynnwys yn un o nodau llesiant cenedlaethol Cymru.

Mae'r Strategaeth ddrafft hon yn ein symud ymlaen i'r cam nesaf yn ein datblygiad ieithyddol fel cenedl, ac yn adeiladu ar y sylfeini sydd eisoes wedi'u gosod.

Rydym felly yn glir taw ymgynghoriad ar *sut* i gyflawni ein huchelgais yw hon.

Chwe maes datblygu

Cyflwynir cynigion yng ngweddill y ddogfen sy'n cyfleu ymrwymiad y Llywodraeth i ddylanwadu ar benderfyniadau a wneir gan bobl ar y pwyntiau allweddol yn eu bywydau. Y bwriad yw sicrhau bod y Gymraeg yn rhan berthnasol, ddeniadol o fywyd o'r crud i'r bedd.

Rydym wedi adnabod chwe maes datblygu strategol ar gyfer cyflawni'r weledigaeth, sef:

1. Cynllunio a Pholisi Iaith
2. Normaleiddio
3. Addysg
4. Pobl
5. Cefnogi
6. Hawliau

Cwestiynau ymgynghori:

Ydych chi'n cytuno'n gyffredinol â'r 6 maes datblygu a amlinellir yn y strategaeth – sef Cynllunio, Normaleiddio, Addysg, Pobl, Cefnogi, a Hawliau?

Sut allwch chi gyfrannu at gyflawni'r weledigaeth sydd yn y strategaeth?

Adran 4 – Y meysydd datblygu

Yn yr adran hon rydym yn cyflwyno'r chwe maes strategol a'n prif amcanion, ac yn cynnig nifer o gamau i'w cymryd er mwyn cyflawni'r weledigaeth o greu miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050.

Maes datblygu 1: Cynllunio a pholisi iaith

Os ydym am gynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg ar y raddfa sydd ei hangen, mae angen dechrau gyda chynllunio. Mae hyn yn golygu prif-ffrydio'r Gymraeg fel ei bod yn rhan annatod o gynllunio strategol ar bob lefel. Bydd lledaenu dealltwriaeth o hanfodion cynllunio ieithyddol bwriadus yn rhan bwysig o wireddu hynny. Felly hefyd yr angen am waith ymchwil a chasglu data cyson er mwyn deall sefyllfa'r Gymraeg yn llawn.

Oherwydd pwysigrwydd addysg, sicrhau gweithlu sy'n ateb y galw ar gyfer addysg a hyfforddiant cyfrwng Cymraeg yw'r man cychwyn wrth sôn am greu rhagor o siaradwyr. Mae hyn yn golygu cynllunio er mwyn cefnogi athrawon dan hyfforddiant a chynorthwywyr dysgu, ehangu cynlluniau sabothol ar gyfer y gweithlu presennol, a chynyddu'n sylweddol nifer y gweithwyr yn y sector gofal plant a'r blynyddoedd cynnar.

Amcan:

Creu gweithlu sydd â'r sgiliau addas i addysgu a darparu gwasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg.

Sut:

- Cynyddu'n sylweddol nifer yr athrawon a'r ymarferwyr blynyddoedd cynnar sy'n gallu addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg, er mwyn ein galluogi i addysgu rhagor o blant a phobl ifanc drwy gyfrwng y Gymraeg.
- Cynyddu nifer y lleoedd gofal plant Cymraeg er mwyn ateb y galw ymysg rhieni a gwarcheidwaid, a dechrau cymaint o blant â phosib ar y daith at ddwy iaith.
- Cynyddu nifer y bobl sy'n gallu gweithio drwy'r Gymraeg mewn nifer o feysydd arbenigol a gwasanaethau, fel bod gwasanaethau Cymraeg ar gael i'r bobl sy'n eu dewis.
- Normaleiddio cynllunio ieithyddol a sicrhau bod arweinwyr priodol yn y manau cywir, fel bod y Gymraeg yn cael ystyriaeth awtomatig wrth gynllunio gweithlu a phenderfynu pa sgiliau sydd eu hangen.

Amcan:

Sicrhau bod y Gymraeg yn uwch ar yr agenda fel bod ymwybyddiaeth ohoni, a gweithredu cadarnhaol ar ei rhan, yn digwydd ar y lefel uchaf o fewn sefydliadau, busnesau ac yn y sffêr wleidyddol.

Sut:

- Gwella cynllunio strategol ar gyfer y Gymraeg ar draws llywodraeth a'r sector cyhoeddus yn ehangach, yn arbennig yng nghyd-destun datblygu economaidd.
- Am fod seilwaith economaidd yn rhan annatod o gynllunio ieithyddol lleol, datblygu ein dealltwriaeth o sut i fanteisio ar hyn a sicrhau bod ystyriaeth o'r Gymraeg yn digwydd ar gychwyn unrhyw ddatblygiadau, prosiectau neu raglenni.

Cwestiwn ymgynghori: A oes amcanion neu gamau nad ydym wedi eu nodi yn y ddogfen hon y dylid eu cynnwys er mwyn gwella cynllunio mewn perthynas â'r Gymraeg?

Maes datblygu 2: Normaleiddio

Er mwyn i'n camau i gynllunio ar gyfer y Gymraeg fod yn llwyddiannus, mae angen manteisio i'r eithaf ar ewyllys da pobl tuag ati. Yr weledigaeth yw bod y Gymraeg yn rhan hollol normal o fywyd bob dydd, a bod yna ewyllys da *tuag at* yr iaith yn ogystal ag ewyllys *i ddefnyddio'r* iaith.

Mae ymwybyddiaeth gyffredinol bod agweddau pobl, boed yn barodrwydd neu'n gyndynrwydd ar ran siaradwyr Cymraeg i ddefnyddio'r iaith, yn ddylanwadol iawn. Yn hynny o beth, mae angen gwell dealltwriaeth arnom o'r hyn sy'n dylanwadu ar agweddau a dewisiadau ieithyddol, gan ganolbwyntio i ddechrau ar hunaniaeth ieithyddol a seicoleg defnyddio'r Gymraeg.

Mae tystiolaeth yn awgrymu bod agweddau cadarnhaol at y Gymraeg eisoes yn bodoli, ond bod bwloch rhwng yr agweddau hyn a nifer y bobl sy'n siarad Cymraeg. Yr her amlwg yw gweithio tuag at sefyllfa lle mae ewyllys da tuag at y Gymraeg yn cael ei throsi'n siaradwyr. Rydym am ei gweld yn rhan normal o fywyd bob dydd – yn iaith arferol i'r rheini sy'n ei siarad, yn ddewis naturiol i bobl ddwyieithog, ac yn cael ei derbyn gan y rheini nad ydynt yn ei siarad. Rydym eisoes wedi crybwyll pwysigrwydd hyn yn nogfen bolisi *Bwrw Mlaen*:

“Er mwyn newid patrymau ymddygiad ieithyddol mae angen i ni newid y ffordd rydym yn siarad ac yn teimlo am yr iaith... Yn rhy aml mae'r ddadl gyhoeddus...yn canolbwyntio ar yr heriau, y syniad bod yr iaith yn cilio, a'r rhwystrau tuag at newid.”

Amcan:

Gweld y Gymraeg fel elfen naturiol o fod yn ddinesydd yng Nghymru er mwyn ei gwneud yn berthnasol i bawb, boed yn siaradwyr Cymraeg, Saesneg neu iaith arall, ac ennyn gwerthfawrogiad ohoni ymysg pobl sy'n symud i Gymru.

Sut:

- Creu sefyllfa lle mae'n gwbl arferol i bobl ddefnyddio'r Gymraeg yn eu hymwneud â'r wladwriaeth a sefydliadau cyhoeddus yng Nghymru.
- Cynyddu hyder pobl i ddefnyddio'r Gymraeg fel eu bod yn fwy tebygol o ddechrau sgysiau yn Gymraeg a dewis defnyddio gwasanaethau Cymraeg.
- Sicrhau bod y Gymraeg yn rhan amlycach o'r amgylchedd gweledol-clywedol fel bod modd gweld bod ganddi statws swyddogol a'i bod yn rhan annatod o dirwedd ieithyddol y wlad.
- Gwella ein dealltwriaeth o'r hyn sy'n effeithio ar arferion ieithyddol pobl ar bwyntiau allweddol yn eu bywydau drwy gynnal ymchwil hydredol hirdymor.

Cwestiynau ymgynghori:

Yn eich barn chi, sut arall allwn ni wella ewyllys da at y Gymraeg er mwyn ei “normaleiddio” ymhellach?

Beth arall sydd ei angen er mwyn trosi'r agweddau da sydd gan bobl at y Gymraeg yn siaradwyr?

Maes datblygu 3: Addysg

Drwy gynllunio i sicrhau bod digon o athrawon i addysgu drwy'r Gymraeg, ac o fanteisio ar ewyllys da at yr iaith, bydd hynny'n creu'r amgylchiadau i ragor o bobl ddysgu Cymraeg.

Y system addysg statudol yw'r brif ffordd sydd gan Lywodraeth Cymru i sicrhau bod plant yn gallu datblygu eu sgiliau Cymraeg, ac i greu siaradwyr newydd, ond rhaid i ni sicrhau bod cyfleoedd ar bob cyfnod ym mywyd unigolyn i ddysgu Cymraeg ac i ddysgu drwy'r Gymraeg.

Byddwn yn cryfhau prosesau cynllunio strategol ar gyfer pob cyfnod addysg a hyfforddiant er mwyn sicrhau twf mewn addysg cyfrwng Cymraeg, a hynny fel rhan o bolisi cydlynus a fydd yn cynnwys hyrwyddo, dilyniant ieithyddol rhwng y cyfnodau addysg, a chodi ymwybyddiaeth o fanteisio addysg cyfrwng Cymraeg.

Mae ymrwymiad y Llywodraeth i gyflwyno un continwmm o ddysgu ar gyfer y Gymraeg yn gam mawr yn hyn o beth. Efallai mai'r ffordd orau o ddisgrifio'r gallu i gyfathrebu drwy'r Gymraeg yw fel pont neu "gontinwmm" y gall unigolion gael mynediad ato ar wahanol fannau, yn unol â'u gallu. Dylem edrych ar bawb ar y bont honno mewn ffordd bositif, ac annog pobl sy'n defnyddio'r Gymraeg ar unrhyw lefel i ystyried eu hunain yn siaradwyr Cymraeg, heb osod labeli artiffisial.

Rhaid i'n system addysg hyrwyddo uchelgais ar gyfer y Gymraeg, a chynnig digon o hyblygrwydd i fodloni gwahanol ofynion gan wahanol rannau o gymdeithas. Wrth inni gamu ymlaen, rhaid i'r polisi symud i ffordd o'r cysyniad o "ail iaith" tuag at ystyriaeth integredig a chydlynol o'r Gymraeg fel iaith wirioneddol fyw. Wrth reswm, bydd heriau'n codi wrth inni ddatblygu Cwricwlwm newydd i Gymru sy'n bodloni ein dyheadau, ond mae Llywodraeth Cymru yn llwyr ymrwymedig i ddilyn y trywydd hwn.

Amcan:

Cynyddu'n sylweddol nifer y plant a'r bobl ifanc sy'n cael addysg cyfrwng Cymraeg neu ddwyieithog er mwyn creu rhagor o siaradwyr.

Cynyddu nifer y bobl ifanc sy'n gadael ysgol yng Nghymru gyda sgiliau dwyieithog y gellir eu defnyddio yn y gweithlu.

Sut:

- Cynyddu capasiti i ddarparu addysg cyfrwng Cymraeg drwy gefnogi awdurdodau lleol i gynllunio ar gyfer cynyddu darpariaeth drwy eu Cynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg.
- Symud ysgolion ar hyd y continwmm ieithyddol er mwyn cynyddu'r cyflenwad o leoedd ysgol cyfrwng Cymraeg.
- Bodloni'r galw cynyddol am addysg cyfrwng Cymraeg drwy fuddsoddiad cyfalaf lle bo'n briodol.
- Cysoni ac ehangu'r ddarpariaeth drochi i hwyrddyfodiaid yn seiliedig ar y dystiolaeth ddiweddaraf.

- Addysgu'r Gymraeg fel un iaith er mwyn creu continwwm sy'n fodd i wella dilyniant a chodi safonau.

Amcan:

Gwella cyfraddau dilyniant rhwng y gwahanol gyfnodau addysg a'r byd gwaith (y blynyddoedd cynnar, addysg gynradd, addysg uwchradd, addysg ôl-16, addysg uwch, prentisiaethau, y gweithle), a sicrhau bod cyfleoedd i oedolion ddysgu'r iaith.

Sut:

- Sicrhau bod dilyn cyrsiau cyfrwng Cymraeg yn ddewis hollol naturiol wrth i bobl ddilyn addysg bellach ac addysg uwch.
- Defnyddio canfyddiadau ymchwil hydredol i ganfod pryd mae ymyriadau penodol yn fwyaf tebygol o wella'r gyfradd dilyniant.
- Datblygu cyfleoedd arloesol er mwyn galluogi dysgwyr i fod yn hyderus i ddefnyddio'r Gymraeg yn y gweithle, yn gymdeithasol ac o fewn y teulu.

Amcan:

Sicrhau bod sefydliadau addysg yn paratoi pobl ifanc i fod yn hyderus i ddefnyddio'u Cymraeg mewn sefyllfaoedd anffurfiol a chymdeithasol.

Sut:

- Parhau i ddatblygu a gweithredu fframwaith sy'n cefnogi ysgolion i gynyddu defnydd anffurfiol disgyblion o'r Gymraeg mewn amrywiaeth o gyd-destunau.

Cwestiwn ymgynghori: A oes amcanion neu gamau nad ydym wedi eu nodi yn y ddogfen hon y dylid eu cynnwys er mwyn cynyddu nifer y bobl sy'n dysgu Cymraeg?

Maes datblygu 4: Pobl

Yn y bôn mae iaith yn bodoli oherwydd ymwneud pobl â'i gilydd, ac mae angen cyfleoedd i ddefnyddio Cymraeg ar bobl o bob lefel o allu ac o bob cefndir. Mae hyn yn golygu cyfleoedd ar gyfer yr unigolyn a chyfleoedd torfol, cymunedol.

Rydym yn cydnabod bod ystyr "cymuned" bellach yn cynnwys rhwydweithiau diddordeb a digidol sydd nid yn unig yn gallu creu cysylltiadau rhwng pobl ar wasgar mewn dinasoedd neu ardaloedd yn nwf n cefn gwlad, ond all hefyd bontio cyfandiroedd. Rhaid gofyn, felly, i ba raddau y mae'r pwyslais ar gymuned fel endid daearyddol preswyl yn bwysig erbyn hyn? A yw'r dwysedd siaradwyr sy'n cael ei greu wrth i bobl deithio i'r gwaith yn bwysicach na'r gymdogaeth lle mae pobl yn byw? A yw dwysedd siaradwyr Cymraeg ar lawr gwlad mor arwyddocaol ag y bu? A oes angen parhau i gydnabod hefyd bwysigrwydd cymunedau yn ystyr traddodiadol neu hanesyddol y gair?

Mae yna gydberthynas agos rhwng caffael (cydnabyddir mai'r prif ffyrdd o gaffael iaith yw drwy drosglwyddo yn y teulu ac addysg) a defnydd iaith, oherwydd er mwyn llwyddo i gaffael mae angen cyfleoedd i ymarfer a defnyddio'r iaith. Gellid cymharu'r berthynas hon â llinynnau mewn rhaff sy'n cordeddu a chyd-blethu, gyda'r pwyslais ar y naill neu'r llall yn cynyddu ac yn gwanhau ar bwyntiau gwahanol ym mywyd yr unigolyn. Yr her i ni fel Llywodraeth yw dylanwadu ar y penderfyniadau a wneir ar y pwyntiau allweddol hyn, a sicrhau bod y Gymraeg yn rhan berthnasol, ddeniadol o fywyd o'r crud i'r bedd.

Os felly, mae angen cyfleoedd ar bob rhan o'r daith, ac mewn amrediad o sefyllfaoedd sydd yr un mor eang â'r holl ffyrdd y gall pobl fyw eu bywydau. Mae'n dilyn os yw pobl am fanteisio ar y cyfleoedd hyn, rhaid i'r cyfleoedd hefyd fod ar gael iddynt yn rhagweithiol, heb fod yn rhaid iddynt ofyn am y Gymraeg. Yn y pen draw yr weledigaeth yw bod pobl sy'n medru'r Gymraeg, ar ba bynnag lefel, yn elwa ar bob cyfle i'w defnyddio.

Rhaid cofio hefyd os ydym am wneud y Gymraeg yn rhan normal o fywyd bob dydd yng Nghymru, ac ennyn cefnogaeth eang i'n hymdrechion mewn perthynas â chaffael, bydd yn hollbwysig cynyddu defnydd ymysg y rheini sydd eisoes yn siarad Cymraeg.

Bydd llwyddiant ein hymdrechion i gynyddu defnydd yn dibynnu ar brysurdeb y groesffordd lle mae elfennau caffael, hyder a rhuglder, ansawdd y cyfleoedd, ac awydd i ddefnyddio sgiliau yn dod ynghyd.

Amcan:

Cynyddu'r gyfradd drosglwyddo oddi mewn i deuluoedd er mwyn sicrhau bod cenedlaethau'r dyfodol yn medru'r Gymraeg ac yn ei defnyddio.

Sut:

- Cynyddu cyfleoedd i rieni a gofalwyr ddysgu Cymraeg, neu fagu hyder yn eu sgiliau, er mwyn cynyddu faint o Gymraeg sydd yn cael ei siarad yn y cartref.

Amcan:

Sicrhau bod rhagor o leoedd yn bodoli lle mae'n hollol amlwg mai'r Gymraeg yw'r iaith naturiol, fel ei bod yn teimlo'n ddiogel defnyddio'r Gymraeg fel iaith awtomatig.

Cefnogi cymunedau neu gymdogaethau lle mae'r Gymraeg yn cael ei defnyddio'n naturiol fel yr iaith gyffredin.

Sut:

- Parhau i gefnogi cyrff a chanolfannau sy'n cynnig arlwy Cymraeg yn ddiamod.
- Sicrhau bod cyfleoedd cymdeithasol amrywiol ar gael i gynyddu hyder a gwella sgiliau unigolion wrth iddynt gaffael y Gymraeg.
- Gwella ein dealltwriaeth o'r ffactorau lleol sy'n effeithio ar y Gymraeg, ac o'r drafodaeth ynghylch sut mae'r diffiniad o "gymuned" yn esblygu, a chynllunio'n unol â hynny.

Cwestiwn ymgynghori: A oes amcanion neu gamau nad ydym wedi eu nodi yn y ddogfen hon y dylid eu cynnwys er mwyn cynyddu nifer y bobl sy'n defnyddio Cymraeg?

Maes datblygu 5: Cefnogi

Er mwyn creu'r amgylchiadau i alluogi cynnydd yn nifer y bobl sy'n siarad ac yn defnyddio'r iaith, mae angen seilwaith cadarn arni.

Mae ieithoedd byw yn esblygu'n barhaus ac yn adlewyrchu'r byd o'u cwmpas. Credwn fod angen cynnal seilwaith ieithyddol modern (gan gynnwys corpora, geiriaduron, ac adnoddau terminoleg) er mwyn sicrhau bod y Gymraeg yn parhau'n iaith fodern a pherthnasol, a'i bod yn hollbwysig buddsoddi mewn datblygiadau technolegol – maes lle mae'r dirwedd yn newid yn gyson – er mwyn sicrhau bod modd defnyddio'r Gymraeg mewn cymaint o gyd-destunau â phosibl.

Bydd buddsoddiad hirdymor yn y seilwaith hwn yn parhau'n flaenoriaeth er mwyn rhoi'r iaith ar sylfaen gadarn at y dyfodol.

Amcan:

Sicrhau bod seilwaith ieithyddol y Gymraeg yn gyfoes ac yn parhau i ddatblygu.

Sut:

- Buddsoddiad hirdymor mewn cynlluniau corpws, geiriadura a therminoleg, ac adnoddau addysg.
- Darparu arweiniad ym maes cyfieithu fel bo'r proffesiwn yn datblygu mewn modd sy'n ateb y galw.

Amcan:

Parhau i ddatblygu'r ddarpariaeth dechnolegol a digidol er mwyn galluogi pawb i fyw eu bywydau drwy'r Gymraeg.

Sut:

- Buddsoddi mewn cynlluniau i greu seilwaith technolegol (cyfieithu â chymorth cyfrifiadur, deallusrwydd artiffisial (AI), technoleg adnabod llais, ac ati) fel bod modd defnyddio'r Gymraeg ar declynnau electronig.
- Dylanwadu ar y sector preifat i fuddsoddi mewn technoleg iaith yng Nghymru, mewn partneriaeth â'r sector technoleg iaith yn rhyngwladol.

Amcan:

Bod cyfryngau amrywiol a pherthnasol ar gael yn Gymraeg.

Sut:

- Er nad yw darlledu wedi ei ddatganoli, dylanwadu er mwyn sicrhau bod yr arlwy o ran teledu a radio ac ar yr holl wahanol fathau o gyfryngau yn parhau'n gyfoes ac yn berthnasol i siaradwyr Cymraeg o bob oedran.
- Sicrhau bod dewis helaeth o gyhoeddiadau Cymraeg ar gael mewn amrywiol fformatau, er mwyn ymateb i'r galw gan wahanol gynulleidfaoedd.

Cwestiwn ymgynghori: A oes amcanion neu gamau nad ydym wedi eu nodi yn y ddogfen hon y dylid eu cynnwys er mwyn rhoi gwell seilwaith i bobl ddefnyddio'r Gymraeg?

Maes datblygu 6: Hawliau

Mae sawl darn o ddeddfwriaeth wedi eu pasio dros yr hanner canrif diwethaf sy'n ategu hawliau pobl i ddefnyddio'r Gymraeg, eu rhyddid i ddefnyddio'r Gymraeg, a chael gwasanaethau Cymraeg. Y diweddaraf o'r rhain yw Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, a sefydlodd swyddfa Comisiynydd y Gymraeg. Ac er nad yw'r Mesur ynddo'i hun yn golygu bod rhagor o bobl yn siarad yr iaith, mae'n sylfaen gadarn i adeiladu at y dyfodol, gan ei bod yn rhoi statws swyddogol i'r Gymraeg yng Nghymru, yn cyflwyno dyletswyddau drwy'r safonau iaith ar y sail ei bod yn cael ei chynnig yn rhagweithiol, ac yn caniatáu ymchwilio i unrhyw ymyrraeth ar ryddid pobl i ddefnyddio'r Gymraeg.

Nod yr hawliau cyfredol yw gwella arlwy'r sefydliadau sydd yn dod o dan y safonau. Mae angen ysgogi unigolion i fanteisio ar y cyfleoedd y mae'r hawliau hyn yn eu cynnig. Y nod hirdymor yw symud at sefyllfa lle mae'r hawliau hyn wedi eu gwreiddio fel rhan naturiol o wasanaethau.

Byddwn yn parhau i adolygu'r ddeddfwriaeth dros y cyfnod sydd i ddod er mwyn sicrhau ei bod yn addas ar gyfer yr oes sydd ohoni, a'i bod yn atgyfnerthu hyder siaradwyr i ddefnyddio gwasanaethau.

Amcan:

Sicrhau bod y sylfaen ddeddfwriaethol ar gyfer y Gymraeg yn addas ac yn gyfredol.

Sut:

- Manteisio i'r eithaf ar Safonau'r Gymraeg fel ffordd o wella ymwybyddiaeth pobl a chyrrff o'r Gymraeg, ac o roi hawl i bobl gael gwasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg.
- Datblygu cydbwysedd gwell rhwng hyrwyddo, deddfwriaeth a rheoleiddio.

Cwestiwn ymgynghori: A oes amcanion neu gamau nad ydym wedi eu nodi yn y ddogfen hon y dylid eu cynnwys er mwyn gwella hawliau siaradwyr Cymraeg?

Adran 5 – Gweithredu yn y tymor byr: y pum mlynedd cyntaf

Tra bo ein gweledigaeth yn un hirdymor, a bod nifer y siaradwyr yn rhywbeth y gellir ei fesur yn ystrolon fesul cenhedlaeth, rhaid i ni weithredu a gosod y seiliau nawr. A rhaid i'r gweithredoedd hynny adlewyrchu maint ein huchelgais.

Rydym yn glir bod y system addysg am fod yn allweddol o ran creu siaradwyr Cymraeg y dyfodol. Mae ein system addysg, wrth reswm, yn llwyr ddibynnol ar ein hathrawon. Ein blaenoriaeth fwyaf dros y pum mlynedd nesaf felly fydd cynyddu capasiti'r system addysg i ddiwallu'r angen i ehangu addysg cyfrwng Cymraeg, ac i ddiwallu'r angen i wella sut caiff y Gymraeg ei haddysgu yn ein hysgolion cyfrwng Saesneg. Mae hynny'n golygu hyfforddi athrawon newydd a gwella sgiliau'r athrawon presennol.

Ar yr un pryd, rydym am ystywto'r gyfundrefn i awdurdodau lleol ar gyfer cynllunio i gynyddu addysg cyfrwng Cymraeg. Bydd gwaith hefyd yn parhau i gynllunio a datblygu cwricwlwm newydd i Gymru, gan gynnwys y dyhead o gyflwyno un continwrm o ddysgu ar gyfer y Gymraeg.

Y tu hwnt i'r system addysg, blaenoriaeth arall ar gyfer y pum mlynedd nesaf fydd datblygu a gwreiddio diwylliant o gynllunio systemig ar gyfer y Gymraeg ar gyfer llywodraethiant ar bob lefel. Bydd angen canolbwyntio yn y man cyntaf ar hyfforddi arweinwyr i gynllunio ar gyfer y Gymraeg, a byddwn yn ystyried yn ofalus ein hymateb i'r adroddiad *laith, Gwaith a Gwasanaethau Dwyieithog*, a gyflwynwyd i Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyllid a Llywodraeth Leol. Bydd y gwaith rydym yn ei wneud i sicrhau bod mesurau clir yn eu lle i liniaru effaith y datblygiad Wylfa Newydd ar y Gymraeg yn bwysig yng nghyd-destun sefyllfa'r Gymraeg yn y gogledd-orllewin, ac yn gyfle i ni ddysgu gwersi pwysig ynghylch sut i asio datblygu economaidd â chynllunio ieithyddol.

Mae ein bywydau yn gynyddol ddibynnol ar dechnoleg a'r we, a rhaid wrth weithredu pendant a buan er mwyn rhoi cyfle i'r Gymraeg fod yn rhan ganolog a diofyn o ddatblygiadau. Disgwylwn weld camau breision yn cael eu cymryd yn ystod y pum mlynedd nesaf i sicrhau bod y seilwaith technolegol yn ei le, er mwyn i gwmnïau o bob maint allu manteisio a chreu offer a gwasanaethau digidol i siaradwyr Cymraeg.

Tra bydd nifer o'r camau y byddwn yn eu cymryd dros y tymor byr yn rhai sy'n gosod seilwaith i gynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg yn yr hirdymor, nid yw pob ymyrraeth cynllunio ieithyddol o reidrwydd yn rhai hirdymor eu natur. Er enghraifft, gall penderfyniad rhieni i gyflwyno'r Gymraeg i'w plant o'r crud ddwyn ffrwyth o fewn tair blynedd, ac mae penderfyniad i ddewis addysg cyfrwng Cymraeg hefyd yn un sy'n talu ffordd mewn cyfnod byr. Yn hynny o beth, bydd ein rhaglen Cymraeg i Blant yn flaenoriaeth bwysig.

O gymryd cyfnod unigolyn yn yr ysgol, mae nifer o bwyntiau lle mae penderfyniadau – boed yn rhai academiaidd neu gymdeithasol eu natur – yn dylanwadu ar daith yr unigolyn o safbwynt ieithyddol. Bydd ehangu'r siarter iaith - fframwaith i annog y plant i ddefnyddio'r Gymraeg yn gymdeithasol - i ysgolion ar draws Cymru yn gam pwysig i wreiddio hunaniaeth Gymraeg yn ein plant, fel eu bod yn gweld pwysigrwydd y Gymraeg drostynt eu hunain, yn mynnu ei siarad ac, yn y dyfodol, yn ei throsglwyddo i'w plant hwythau.

O ran cyfleoedd i oedolion ddysgu'r iaith, rydym mewn cyfnod newydd, gyda strwythurau newydd a fydd yn arwain at ddatblygu cyfleoedd arloesol i ddysgwyr ddod yn hyderus i ddefnyddio'r Gymraeg yn y gweithle, yn gymdeithasol ac yn y teulu.

Mae gweld a chlywed y Gymraeg ar y stryd fawr yn rhan bwysig o'n nod i normaleiddio'r Gymraeg yn ein cymunedau. Byddwn yn gweithio gyda phartneriaid i sicrhau bod cymorth ymarferol ar gael i gyrff nad ydynt yn dod o dan y safonau, er mwyn prif-ffrydio'r Gymraeg i'r gwasanaethau maent yn eu cynnig i'r cyhoedd. Mae hyn yn rhan bwysig o'n gwaith hyrwyddo, a byddwn yn datblygu cynlluniau pellach i farchnata a chodi ymwybyddiaeth o'r Gymraeg er mwyn cefnogi pobl i ddefnyddio'r iaith mewn ffyrdd ymarferol, creadigol a hwyliog.

Bydd hyn oll yn golygu creu polisïau manwl newydd, gan dargedu meysydd lle mae wir eu hangen, a sicrhau eu bod yn gweithio tuag at y nodau hirdymor a nodir yn y strategaeth ddrafft hon.

Cwestiwn ymgynghori: Bydd Llywodraeth Cymru yn cyhoeddi cyfres o bolisïau manwl mewn meysydd penodol dros gyfnod y strategaeth hon. Pa bolisïau ydych chi'n meddwl y dylem eu blaenoriaethu i'w cyhoeddi dros 5 mlynedd cyntaf y strategaeth?

Adran 6 – Diwedd glo

Mae'n anrhydedd mawr i Lywodraeth Cymru gael arwain a gosod cyfeiriad yn y maes cynllunio ieithyddol ar gyfer y Gymraeg. Ein nod yw gosod y sylfeini er mwyn i ragor o bobl allu siarad Cymraeg, fel bod rhyddid iddynt wedyn ei defnyddio fel y mynnant – i gyfathrebu, dysgu, gweithio, creu, a mwynhau.

Yn y strategaeth ddrafft hon, rydym wedi gosod yr her o gyrraedd miliwn o siaradwyr erbyn canol y ganrif, ac wedi darparu cyd-destun er mwyn gosod y man cychwyn. Rydym hefyd wedi amlinellu ein gweledigaeth hirdymor mewn perthynas â materion sy'n gyffredin i gymaint o ieithoedd y byd.

Credwn fod ein meysydd strategol – Cynllunio, Normaleiddio, Addysg, Pobl, Cefnogi, a Hawliau – yn cwmpasu'r camau y mae angen eu cymryd. Rydym hefyd yn cydnabod nad yw'r atebion i gyd gennym, a bod y Gymraeg yn iaith i bawb ac felly'n gyfrifoldeb i bawb, boed yn unigolion, yn awdurdodau lleol, yn gwmnïau neu'n llywodraeth.

Bydd eich ymateb chi i'r ymgynghoriad yn llywio ein dull o symud tuag at filiwn o siaradwyr Cymraeg dros y tri degawd nesaf a mwy.

Eitem 8

CYFARFOD:	PWYLLGOR IAITH
DYDDIAD:	13 HYDREF 2016
TEITL:	DIWEDDARIAD AR WEITHREDIAD Y SAFONAU IAITH
AWDUR:	GWENLLIAN MAIR WILLIAMS Swyddog Datblygu Iaith Gweithle
PWRPAS YR ADRODDIAD	Rhoi diweddariad i'r aelodau ar y camau a gymerwyd i weithredu ar y Safonau Iaith ers iddynt ddod yn weithredol ddiwedd Mawrth 2016

1. CEFNDIR

Daeth Safonau'r Gymraeg i rym ar y 31 o Fawrth 2016. Roedd llawer o waith wedi ei wneud cyn y dyddiad hwnnw i sicrhau bod y Cyngor mewn sefyllfa gadarn i fod yn cydymffurfio, gan gynnwys aildrafftio a chyhoeddi Polisi Iaith y Cyngor.

2. CAMAU GWEITHREDU

Ers mis Mawrth bu'r pwyslais ar gynnal trafodaethau a chodi ymwybyddiaeth Rheolwyr a staff am ofynion y Safonau, a chynghori ar unrhyw newidiadau neu ystyriaethau angenrheidiol er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth â'r Safonau. Mae hyn wedi cynnwys:

- Rhoi mewnbwn i hyfforddiant Ymwybyddiaeth Iaith y Gwasanaeth Oedolion ar gyfer gweithwyr cymdeithasol newydd.
- Cynghori ar ofynion ieithyddol Fframwaith Buddiannau Staff newydd er mwyn sicrhau bod y gwasanaeth a ddarperir yn cyd-fynd a gofynion y Safonau.
- Cynghori ar newidiadau i gytundebau lefel gwasanaeth, gan gynnwys cytundeb ar gyfer darpariaeth Gofal Cartref a chyda Nofio Gwynedd, er mwyn sicrhau nad yw unrhyw ddarpariaeth yn mynd yn groes i ofynion y Polisi a'r Safonau.
- Mynychu gweithdy a chyfarfodydd Mwy na Geiriau, a drefnir gan y gwasanaeth Oedolion, Iechyd a Llesiant, er mwyn sicrhau bod y camau gweithredu a drafodir i ymateb i her Mwy na Geiriau hefyd yn ateb gofynion y Safonau.
- Mynychu cynadleddau ym Mhrifysgol Bangor ar newid ymddygiad er mwyn dysgu ffyrdd newydd o ddylanwadu ar y gweithlu.

- Cyfarfod timau rheolwyr a staff er mwyn sicrhau eu bod yn ymwybodol o'r gofynion a'r disgwyliadau yn sgil y Safonau, gan gynnwys:
 - Tîm Rheoli Economi a Chymuned
 - Rheolwyr adran Ymgynghoriaeth Gwynedd
 - Uwch swyddogion Cyllid ac Ymgynghoriaeth.

Mae Cynllun Cyfathrebu hefyd yn cael ei ddatblygu ar y cyd gyda'r tîm cyfathrebu, fydd yn sicrhau bod negeseuon cyson yn cael eu trosglwyddo i'r gweithlu am yr hyn sydd yn ddisgwyliedig er mwyn cydymffurfio gyda'r Safonau.

Mae'r e-fodiwl Ymwybyddiaeth Iaith wedi ei gwblhau, ac yn y broses o gael ei brofi. Bydd yn cael ei gyhoeddi erbyn diwedd Hydref, a bydd angen ystyried ffyrdd o ledaenu gwybodaeth amdano er mwyn sicrhau bod cynifer a phosib o'r staff yn ei gwblhau.

3. CAMAU NESAF

Y flaenoriaeth ar gyfer y cyfnod nesaf fydd rhoi'r cynllun cyfathrebu ar waith er mwyn sicrhau bod holl staff y Cyngor yn ymwybodol o'r gofynion ac yn deall yr angen i gydymffurfio efo'r Safonau. Bydd mwy o gyfarfodydd yn cael eu trefnu gyda thimau penodol hefyd, er mwyn trafod y Safonau yng nghyd-destun gwaith penodol yr adrannau.

Croesewir unrhyw sylwadau ar y diweddariad a'r cynnydd hyd yma gan aelodau'r Pwyllgor.

Eitem 9

CYFARFOD:	PWYLLGOR IAITH
DYDDIAD:	13 Hydref 2016
TEITL:	CWYNION IAITH
AWDUR:	GWENLLIAN MAIR WILLIAMS SWYDDOG DATBLYGU IAITH
PWRPAS YR ADRODDIAD	CYFLWYNO'R CWYNION DIWEDDARAF I'R PWYLLGOR.

CWYNION YN YMWNEUD Â CHYDYMFFURFIAETH Â'R SAFONAU IAITH (Derbynnir gan Swyddfa'r Comisiynydd Iaith)

DYDDIAD	CWYN	YMATEB.
Nid oes cwynion caeedig i'w hadrodd ers y cyfarfod diwethaf		

CWYNION UNIONGYRCHOL AM WASANAETH NEU YN YMWNEUD Â PHOLISI IAITH Y CYNGOR

DYDDIAD	CWYN	YMATEB.
12.07.16	Llythyr uniaith Saesneg wedi ei dderbyn o ganolfan hamdden ynghylch gwersi nofio.	Ymddiheuriad wedi ei anfon yn uniongyrchol gan Uwch Reolwr y gwasanaeth, yn esbonio mai camgymeriad gweinyddol oedd wedi digwydd, ac yn cadarnhau y bydd swyddogion yn cael eu hatgoffa o drefniadau anfon llythyrau ac y bydd systemau yn cael eu hadolygu i sicrhau nad yw yn digwydd eto.